

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

Стаття 10 Основного закону України

- Державною мовою в Україні є українська мова.
- Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України.
- В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України.
- Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування.
- Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом.

ухвалена на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року

Так українська чи солов'їна?

Микола СТЕПАНЕНКО,
доктор філологічних наук, професор,
м. Полтава

*Посміхається мати до сина:
— Пам'ятай, моє миле дитя,
Рідна мова завжди солов'їна,
Зіграє людей все життя.*
Володимир Кленц

У газеті Верховної Ради України "Голос України" 15 червня з'явилася невеличка публікація Анни Луканської "Визначено порогові бали ЗНО з державної та іноземних мов". Основний зміст її — цьогорічні результати зовнішнього незалежного оцінювання й перспективи вступу до вишів. Порадувало випускників шкіл, їхніх батьків, рідних, а також викладачів вищих навчальних закладів (буде з ким працювати!) те, що змінився пороговий бал склав/не склав з української мови, іноземних (англійської, німецької, іспанської, французької) мов, біології, математики. Сприкрило, однак, те, що українську мову аж тричі в тексті обсягом близько двох із половиною сотень повнозначних слів названо солов'їною, причому не солов'їною мовою як функційним еквівалентом словосполучення українська мова: "Вступники, котрі

написали зовнішнє незалежне оцінювання із солов'їною на 23 тестові бали... зможуть претендувати на студентські квитки"; "...той, хто успішно склав тестування з інших дисциплін, а завалив ЗНО із солов'їною, цього року не зможе потрапити до жодного закладу вищої освіти"; "Вадим Карандій відзначив погіршення результатів ЗНО із солов'їною порівняно з минулим роком...". Від субстантивованого прикметника *солов'їний*, тобто такого, що перейшов до розряду іменників, м'яко кажучи, віє холодом, неповагою, упередженістю, навіть шовіністичною приперченістю, а як точніше, то знову на українську мову приміряють шасти меншовартості, неповноцінності, другорядності. Важливо наголосити, що перед нами зразок публіцистичного тексту, жанр якого вимагає чіткого передання цінної інформації, викладу її без інформаційних шумів і спотворень, а тим паче без суб'єктивної оцінки, яку простежено через авторське маніпулювання словом *солов'їна*. У контексті суспільних дискусій — доречних чи недоречних — воно сприймається дражливо, викликаючи неадекватне сприйняття. Зробимо акцент і на тому, що художній стиль вирізняється специфічними засобами мов-

ної організації, з-поміж яких виняткову роль відведено епітетам. До речі, прикметник *солов'їна* поряд із лексемами *барвінкова, безсмертна, буденна, відроджена, вічна, всесвітня, дзвінка, дорога, жива, збережена, земна, калинова, квітуча, мальовнича, материнська, найдорожча, найрідніша, негасима, нев'януча, незнищенна, предківська, прекрасна, проста, рідна, священна, співуча, Тарасова, трагічна, чарівна* входить до епітетного ряду, що характеризує слово *мова* (розм. *річ*, заст. *язик*) за семантичною ознакою "Про українську мову" (див.: Ермоленко С. Новий словник епітетів української мови / Світлана Ермоленко, Віктор Ермоленко, Світлана Бирик. — К.: Грамота, 2012. — 498 с.).

Є в нашій мові мудре прислів'я: "Що до чого, а кулак до ... вуха (до пика)". Отож і з солов'їною мовою треба бути обережним, неодмінно пам'ятати мудру настанову Володимира Сосюри із поезії "Любіть Україну", за яку письменник дорого заплатив — його оголосили українським буржуазним націоналістом:

*Любіть Україну у сні й наяву,
вишневу свою Україну,
красу її, вічно живу і нову,
і мову її солов'їну.*

ПАМ'ЯТІ ІВАНА ДРАЧА

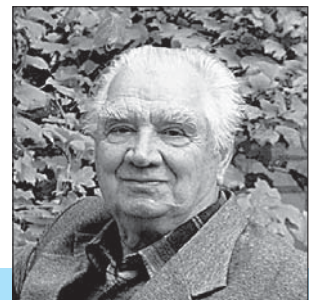
3-6

ГІСТЬ "СП" — СТЕПАН ДАВИМУКА

8-9

ЮРІЙ МУШКЕТИК ДЛЯ "СП"

11

ІГОР КАЛИНЕЦЬ — ДМИТРУ ПАВЛИЧКУ

14

НОВА РОЛЬ ЛАРИСИ КАДОЧНИКОВОЇ

15

Україністи зібралися на форум

У столиці протягом чотирьох днів з 25 до 28 червня тривав IX Міжнародний конгрес українців. Його відкриття відбулося у Колонній залі КМДА. Після цього робота Конгресу перемістилася до академічних установ міста Києва.

Міжнародна асоціація українців (МАУ), яка є ініціатором проведення конгресів українців, заснована 1989 року в Італії поблизу Неаполя на установчих зборах за ініціативою та участю вчених-українознавців України, США, Канади, Італії, ФРН, Польщі, Бельгії, Голландії. Вже тоді визначили головні завдання асоціації: сприяння відновленню та розвитку українознавства, збереженню пам'яток історії та культури, поширення знань про культурні надбання і наукові здобутки українського народу у світі, проведення українознавчих наукових форумів, координація діяльності національних асоціацій у різних країнах.

Конгрес став резонансним культурним і науковим заходом, участь в якому взяли понад 500 вітчизняних і зарубіжних вчених. Це представники наукової еліти з Польщі, Білорусі, Канади, Молдови, Великобританії, Словаччини, Росії, Сербії, Болгарії, Угорщини, Німеччини, Італії, Австрії, США та інших країн. Проведення фестивалю збіглося зі сторіччям заснування Української академії наук (нині — Національна академія наук), кращі досягнення якої представили в рамках 13 секцій, 2 конференцій та 9 круглих столів. Окрему конференцію приурочили до 100-літнього ювілею академії — “Національна академія наук за 100 років: здобутки, втрати, перспективи розвитку”.

У відкритті наукового форуму, організатором якого виступає НАНУ, взяли участь представники виконавчої та законодавчої гілок влади, керівники вишів.

У день відкриття Конгресу відбулася відеопрезентація унікальних праць, наукових видань, присвячених актуальним аспектам вітчизняної та зарубіжної українистики, а також мистецьких проєктів, виставок, виступи народних гуртів тощо.

Напередодні Конгресу наш журналіст зустрівся з доктором філологічних наук, провідним науковим співробітником Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Рильського Лесею Мушкетик і попросив розповісти про історію та сьогодення цього наукового форуму.

“Міжнародна асоціація українців була створена з метою координації дисциплін, що вивчають українство, його культуру, мову, літературу, історію та ін. Її завдання опосередковано координувати діяльність насамперед науковців, а також освітян, музейних працівників, інших осередків.

Довгий час паралельно існували наша наука і діаспорна. Багато тем було під табу, замовчувалося, або висвітлювалося не об'єктивно, особливо з історії. Діаспора зробила надзвичайно багато, але через “залізну завісу” до нас доходило дуже мало з цих досліджень.

Першим президентом Міжнародної асоціації українців був відомий український мовознавець Віталій Русанівський, паралельно створили Національну асоціацію українців, яку очолює Іван Дзюба. Створювалися подібні асоціації в інших країнах, сьо-

годні маємо їх близько тридцять.

Асоціація існує при Національній академії наук України. А останні 16 років на базі Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнології ім. М. Рильського. Донедавна я очолювала Національну асоціацію українців, зараз її голова — директор Інституту мовознавства Богдан Ажнюк. А Президент Міжнародної асоціації — Міхаель Мозель — завідувач кафедри славистики Віденського університету, викладач Українського вільного університету. Маємо з ним плідну співпрацю.

Перший Конгрес відбувся 1990 року в Києві. Потім наукові форуми відбувалися раз на три роки у Львові, Харкові, Чернівцях, Одесі, Донецьку. Попередній — 2013-го в Києві. Його присвятили 200-річчю від дня народження Тараса Шевченка. Саме тоді вирішили надалі проводити Конгреси раз на п'ять років.

Перші конгреси мали певну філологічну спрямованість. Було більшість мовних секцій, далі йшли література, фольклористика. Але з часом тематика почала розширюватися. Додалися історія, згодом — педагогічна секція.

У перших форумах брало участь понад тисячу учасників, у попередньому — понад шістьсот. Серед основних форм діяльності Конгресу — робота секцій, які поділяються на тематичні блоки. Приміром, у секції “Мовознавство” ми виділяємо тематичні блоки “Грамматика XXI ст.”, “Мовна особистість” і т. ін.

За матеріалами Конгресів видаємо “Наукові записки МАУ”.

Видання, презентовані на IX Міжнародному Конгресі українців

Вже побачило світ 7 випусків, підготували до друку восьмий.

На IX Конгресі представляємо “Шевченківську енциклопедію” в 6 томах, яку видав Інститут літератури НАНУ, “Історію декоративного мистецтва” в 5 томах, видану Інститутом мистецтвознавства, фольклору та етнології, мовознавці представляють кілька словників. “Історія культури України” стала спільною працею низки академічних інститутів. Також буде представлено багато монографій, кожен інститут презентує свої основні здобутки за останні роки.

Крім цього презентації книжок відбуваються в межах секцій і круглих столів. Приміром на круглому столі по Борису Грінченку, книжки, присвячені цьому письменнику, представляє університет, який носить його ім'я. Інша секція присвячена Пантелеймону Кулішу, 200-річчя від дня народження якого відзначатимемо наступного року. Тут представляємо видання його творчої спадщини, а також роз-

повідаємо про книжки, що готуються до друку.

Насамперед намагаємося презентувати досягнення НАНУ в різних галузях. Академічній тематиці присвячує свій круглий стіл Інститут енциклопедичних досліджень. Окрему конференцію, присвячену 1030-літтю хрещення Русі, проводить Інститут філософії, а питання помісної церкви розглядають на засіданні круглого столу.

Окрема секція присвячена європейській українистиці. Всього у Конгресі зголосилося взяти участь більше 70-ти науковців з-за кордону.

Ще один круглий стіл має назву “Третя доба української державності. 1917—1923 роки”. Також приділяємо увагу питанням Голодомору 1932—1933 років, мовним статтям Закону України про освіту.

Наукову програму доповнюють виступи народних колективів, виставки майстрів народного мистецтва”, — розповіла пані Леся.

Не бійтесь заглядати в словники

У редакції “Слова Просвіти” відбулася зустріч голови ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка Павла Мовчана з представниками проєкту “Словникова спадщина України” та членами Ротарі Клубу.

ва ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка Павло Мовчан.

— Ми — члени Ротарі Клубу “Київ-сіті”, який займається медичними програмами, питаннями допомоги дітям. Дізналися, в якому жалюгідному стані перебуває література епохи “Розстріляного Відродження”. Тому захотіли відродити словники, видані в ту добу. Вони мають величезне значення.

Спочатку перевидали “Російсько-український словник” за редакцією Агатангела Кримського та Сергія Єфремова. А потім, як доповнення, словник за редакцією С. Єфремова і А. Ніковського, після цього — “Словник ділової української мови”, зараз готуємо до друку однотомний словник А. Ніковського. Розповсюджуємо ці словники й за кордоном, де вивчають українську

мову. Зокрема у Франції, Британії, Вірменії, — зазначила керівник проєкту “Словникова спадщина України”, член Ротарі Клубу “Київ-сіті” Леся Богуславська.

— Наші словники — академічні перевидання, до участі в цьому проєкті залучені Інститут української мови та Інститут мовознавства НАНУ. Кожен словник має ґрунтовну передмову. З більшості установ, куди надсилаємо ці видання, отримуємо позитивні відгуки. Це бібліотеки, Інститут держави і права, Інститут української археографії та джерелознавства, Харківський національний університет ім. В. Каразіна, Національний університет “Львівська політехніка” та інші.

Звісно, накладі видань невеликі. Приміром, “Російсько-український словник” за редакцією А. Кримського та С. Єфремова має наклад лише 150 комплектів. Для України це дуже мало.

“Словник ділової мови” свого часу перевидав власним коштом Олександр Горбач у Мюнхені. А нове видання побачило світ завдяки Лесі Богуславській. Пані Леся зрозуміла його вагу для нашого ділового мовлення, цей словник повинен бути у кожній райдержадміністрації. Маємо макети всіх своїх видань і сподіваємося, що їх буде долучено до проєкту “Українська книга” і побачать світ значно більшими накладками.

Серед наших планів перевидання “Словника технічної термінології” 1928 року, це не лише історична пам'ятка, а й поточне джерело актуальної лексики. Ще одне видання — “Словник природничої термінології”.

Інші плани — серія “Грамматична спадщина України”. Вона перегукується з сучасною правописною реформою, яка ніяк не може закінчитися. У цій серії збираємося перевидати працю Олексія Синявського “Норми української літературної мови” 1931 року. Цей вчений — один із творців “Українського правопису” 1928 року. Свою працю він написав на основі цього правопису, яким і нині послуговуються більшість діаспорних видань.

Здійснюючи наступні проєкти, сподіваємось тісно співпрацювати з ВУТ “Просвіта”, — розповів консультант проєкту “Словникова спадщина України” Ростислав Воронезький.

Сторінку підготував
Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

«Перекладаючи» Дію Івана Драча

Георгій ФІЛІПЧУК,
академік Академії педагогічних наук України

Коли такі люди відходять за обрії, у кращі світи, в часі і просторі блукає відчуття осиротілості. Неправдою є твердження про спроможність заміненості подібних талантів-велетів. Очевидно, людство, стягнувши свого 7,5 мільярдного порогу, безперестану народжуватиме і виховуватиме творців, митців, геніїв, унікальних особистостей. Але... вже не таких, інших, бо Іван Драч був і залишається для нас, використовуючи його ж означення, — **“найнезвичайнішим”**. У його збірнику “Політика” (1997 р.), приуроченому до Другого Всесвітнього форуму українців, міститься актуальна для часів нинішніх передмова Арсена Зінченка, який запропонував читати Драча *“у реальному баченні перспективи”*. Він, дещо здивований згадкою, переписав: *“Невже ця річ пам’ятається донині!?”*. Пам’ятається. Дорогою до останнього теліжницького сплочення Драча згадував цей епізод, відшуковуючи ще якісь затребувані сенси. Справді, замало лише нашої доброї пам’яті, потрібна ще і сприйнятність Драчевих помислів, ідеалів, світопочувань, а найбільше — нашого чину в ставленні до свого Роду, Народу, України. *“Бо за чиним... згідно з своєю дорогою знайде людина заплату!”* — сказано у Святому Письмі. Тому, *“перекладаючи”* на сучасну українську дійсність значуще Слово поета, політика, просвітника і будителя української душі, мусимо бути свідомі відповідальності *“за все живе”* в Україні. У вінку національної культурної і духовної спадщини українства такі творчі завжди займатимуть своє особливе місце, будучи гідним прикладом для *“живих і ненароджених”* поколінь.

Він є одним із тих небагатьох сучасних провідників, хто був здатен навчати народ *“чути себе українцями”*, оберігаючи і зміцнюючи віру в те, про що в кінці XIX століття писав В. Стефаник: *“Наш люд має в собі багато сил, щоби родити Шевченків, Федьковичів, Франків: вони не дозволять проярмаркувати інтереси того люду”*. Цей великий ціннісний обов’язок перегукувався і в Драчевих справах, словах, творіннях — він свято оберігав найголовніший моральний заповіт: бути для України, **жити Україною**, творити задля України. Іван Драч залишався з Нею тоді, коли захищав *“розстріляне”* українське Слово; коли разом зі своїми побратимами творив найвищу націєдержавотворчу ідею Народного Руху; коли переживав за українську молодь, яку з дитячого садочка виховують (як малоросів) чужинецькою мовою, закликаючи замислитися всіх — чому із 2,6 млн дошкільнят лише 642 тисячі навчаються українською?!; коли нагадував українцям про нищість моління *“чужим богам”*. А якими повчальними й одержимими були його слова і діла в борні за історичний і духовний суверенітет України. 1990-го він напише: *“Суверенітет приваблює магнітом, і це не потяг нічних метеликів до смертоносного вогню, а поворот молодих соняшників до теплого дихання сонця”*. Очевидно, саме це вічне народне прагнення до власної державної незалежності, цей природний поворот до свободи викристалізував вибір Івана Драча як політика і державного мужа. Пригадується, виступаючи у Білорусі (квітень 1993 р.) на антифашистському конгресі, він не випадково згадав слова Байрона: *“Хто взявся б за красне письменство, якби в нього була можливість зайнятися чим-небудь важливішим?”* *“Дія, дія, дія”*, — казав Демосфен. Дія, дія, — проголошую я, — а не писанина. Тільки подивіться, що це за нудотне животіння, на яке прирекла себе письменницька братія, які вони всі порожні і нікчемні... У контексті цієї світоглядної і громадянської позиції запитував письменників, митців, інтелігенцію: *“З ким ви, майстри культури?”*.

Своїми вчинками і непогамованою

21 червня 2018-го українська громада провела в останню дорогу великого Українця — Івана Драча. Від патріаршого Володимирського Собору до рідних Поетові Теліжницьків простягався шлях Шани, Пам’яті і моральної Відповідальності.

енергією І. Драч відповідав на виклики часу, на ті тривоги й небезпеки, які переслідували Україну. По справедливості, маючи талант від Бога, він міг би обрати більш затишне пристанище, але його серце обрало “Дію” Данте, політику, роботу виконану мечем правди, громадську рутину. Відкинувши усталені норми багатьох “інтелігентів” з їхньою звичною “шлянкою чаю з малиною”, відцуравшись від грішної віри (за Самійленком) в “українську піч” як “фортецю міцну”, де “на катах лежать патріоти”, він пішов будити націю від її летаргічного сну. Ще тоді, на зорі нашої омріяної Незалежності, Поет Епохи зізнається, що він переконаний противник ходіння письменників у політику. *“Нехай би всі блудні сини, як кажуть в Україні, — писав він, — повернулися до своїх вівтарів — письмових столів. Мабуть, це можливо. Але, очевидно, лише в одному випадку. Якщо їхні вівтарі не осквернені завойовниками, якщо їхній дім не заміряються підпалити з усіх боків”*.

Подивимося на себе в дзеркало, прохав Іван Драч. А глянувши, побачимо, що да-

вншніх недругів і до внутрішніх олігархів і колаборантів — хотілося бачити українців лише як “гrechкосіїв” і “дроворубів”, ще й “забудьків” на кого працюють. Але дуже вірю, що так ніколи не станеться і втіха ворогам не дістанеться.

Укотре впевнився, коли на запрошення вже згаданого Олександра Ушинського, повертаючись до Києва, П. Мовчан, І. Засць, А. Демиденко, С. Гальченко і автор відвідали створюваний у напіврозваленій будові (колишній будинок дитячої творчості) **Музей української воїнської слави** (від Майданів до Донбасу), зустрілися з воїнами-побратимами Олександра. Те, що почув,

Іван Драч: *“Можна сказати, що українець — це троїсті музики: один думає, другий каже, третій робить... Від того в нас “результат великий”: що перший спородить, то третій — точно угробить!”*

Ну що ж, інакше й бути не могло в тих перипетіях нашої історичної долі, яка у нас складалася... Ментальність пересічного українського громадянина нічим не гірша й не краща від ментальностей громадян сусідніх країн. Можна поставити якісь “плюси” полякам, молдаванам, білорусам чи росіянам, але українець такий, який він є. Це той тип представника нашої нації, який зберіг себе — бездержавного — за рахунок не лише української пісні й вишитою рушника, а й за рахунок українського борцю, українських страв, українського побуту, українських кроків на хаті і так далі... Якщо він себе аж так зберіг, то це — супернація, що змогла себе в бездержавній ситуації зберегти!”

І зараз існує, і відповідно чується. Мені здається, що варто пошанувати самих себе”.

леко не завжди фальшива тога правителя чи позолочені ноші “передніх рядів”, високі академічні звання чи куплені нагороди “до колін” роблять “людину” Людиною. І благо, що не *“такими”* Україна здобуває славу і волю. Є Люди іншого крою, характеру й устремління. Їх багато, переконаний, що їх нікому і ніколи не вдасться подолати. Найкращі й найчистіші (як біла кістка нації, її аристократія) стали добровольцями на Майдані, на сході України, захищаючи у кривавому тані свій Народ від імперської московщини. У Теліжницях сталося так, що Божа благодать обрамила сходни знакових для Держави особистостей. Ми прощалися з великим **Будівничим** української нації, і водночас мали честь спілкуватися з відомим **Воїном** — Олександром Ушинським із Володарки, який з Майдану добровільно пішов на фронт, 3,5 роки захищаючи Україну від агресії номадів. Гадаю, не випадково саме тут, на цій славній землі, поєднувалися духовними обіймами ці дві різні величини. Але символ полягає в тому, що ця суголосність знаменує собою значущість творення моделі повнокровної Нації. Бо мусимо визнати, Україна відбудеться як сильна, славна, суверенна і гідна лише тоді, коли народяться і сформуються її три повноцінні стани: 1) українська військова аристократія; 2) духовні, інтелектуальні просвітники і навчителі; 3) орачі, сіячі, жемі і творці. Утрата чи неуха до будь-якого з цих складників, що вибудовують народ і державу, є згубою для України. Дуже багатьом — від зо-

побачив і відчув, змусило мене знову повернутися на дороговкази уроків української історії, переосмислюючи і перефразовуючи сказане Стефаником 120 років тому. Бо докраною правдою є те, що Народ і Земля, які здатні народжувати і виховувати таких Будителів, як Іван Драч, таких Воїнів, як Олександр Ушинський, таку аристократію українського Духу — **нездоланий**.

Іван Драч відійшов у вічність, але він завжди з нами і серед нас. Він залишає як палаючий і незгораючий кущ неопалимої купини спадок ідеалів для українців і України, нагадує нам про Дію. Кожному з нас, торуючи свій шлях, зрощуючи власну душу, живлячи почування, серце і помисли, слід займатися *“сродною працею”*. Для України. Варто усвідомити, що все, творене матеріально, духовно, мілітарно заради суспільного блага і Людини, мусить поціновуватися, оберігатися і розвиватися.

Згадаймо, поет і політик Іван Драч надзвичайно чутливо ставився до змісту **культурної** моделі Держави, до національної культури, яку настійливо пропонував впроваджувати в освітній процес національної школи. Національно-культурні цінності, зазначав він, мають просякнутися загальний стан патріотичного духу українських силових структур, військових навчальних закладів, щоби виховувати національну свідомість, вірність військовій присязі й Українському народу. Повертаючись до його оцінок, прогнозів, застережень, визнаєш їхню відповідність реа-

ліям часу. Адже трагедія 2014—2018 років переконує, наскільки проблема **національно-патріотичного** виховання є стратегічною для перспективи буття Нації і України. Окупант, сепаратист, українофоб та інші ворожі елементи змогли утверджуватися і завойовувати суверенні землі лише тоді, коли значна частина тамтешнього населення втратила українську душу, національну свідомість, державницьку гідність. Спочатку, впродовж десятиліть, тут “працював” гуманітарний спецназ, знекорінюючи українство, а пізніше прийшов і військовий. Політика “м’якої” сили “руського міра” практично впроваджувалася в усі складові українського організму. Вона зреалізувалася відкрито, часто при найкращому сприянні тих, хто зобов’язаний був, згідно з Конституцією України, протистояти цьому. На жаль, ментальність *“верхів”* української влади, переважно комсомольсько-партійного гатунку, політично, світоглядно і, особливо, культурно була значно ближче до “російськості”. Послугуючись, починаючи з сім’ї, не українською (державною) мовою, прихильно ставлячись до московської церкви, переставши бути радикальними атеїстами, вшановуючи великоросійських (чужинецьких) героїв, виховуючи своїх дітей на ґрунті російськомовно-культурного середовища, ця бюрократія мислила і діяла відповідним чином. Політично, економічно, юридично українська правляча каста задовольнялася своєю окремішністю, отриманою в результаті здобуття Незалежності. Проте ідеологічно, культурно, ментально вона перебувала в ніші, де домінував “есересерівський” або “великоросійський” світоглядний орієнтир. Ця психологія міцно утримувала Україну в сферах впливу Росії. Державна внутрішня і зовнішня політика тому так і вибудовувалася, запопадливо оглядаючись на Росію, продовжуючи апелювати фальшивим ідеологічним брендом “братерства”, забуваючи, що дружба можлива (за римським істориком Курцієм) тільки між рівними. Значна частина тих державних мужів, яким народ доручив управляти державою і нацією, не послугувалися ні національними цінностями, ні національними інтересами. У новітній історії були періоди навіть такої васальної залежності від Росії, що на ключові державні, наукові, політичні посади призначалися особи, які контролювала Москва. Фракції і депутатські групи виступали в ролі колабораціоністів, агентів Кремля. Тому не є дивиною “призначення” на посади в Україні промосковських президентів, прем’єр-міністрів, міністрів оборони, освіти та науки, очільників силових структур, керівників стратегічних підприємств, голів облдержадміністрацій. А тому “логічною” ставала життєдіяльність, коли народ і держава залишались без боєздатної армії, школи працювали за російськими букварями, у ЗМІ вичищалося українське слово,

Закінчення на стор. 4

«Перекладаючи» Дію Івана Драча

Закінчення. Початок на стор. 3

університети ставали російсько-культурними, кіномистецтво формувало героїку російських "рембо", а далеко не високого штибу російський естрадний шоу-бізнес домінував у культурному й інформаційному національному просторі. Чим більше авторитарним і цезаропапістським ставав кремлівський режим, тим агресивнішою проявляла себе ідеологія і практика "руського міра" щодо експансії в Україну. Не володіючи сильним національно-державницьким імунітетом, влада і народ не змогли ефективно протистояти цьому неоімперському впливу Росії. Необхідно було не просто відбивати гуманітарно-політичні атаки зовнішніх агресивних устремлінь, а системно вибудувати націєтворчу політику, вмонтовувати в інформаційний, куль-

мовлення внутрішніх колаборантів і зовнішніх "братів", про віджилість і незатребуваність національної ідеї, хоча і достатньо критично була сприйнята українською інтелігенцією та національно-демократичними, патріотичними силами, проте залишалася "жити" в арсеналі політичної системи. Практично у різних гуманітарних формах вона культивувалася впродовж усього незалежницького періоду — від академічних видань антиукраїнського змісту, безперервних спроб вилучити з підручників українознавчу ідеологію і до ЗМІ та кадрової політики. Хоча публічно, політично не вдалося можновладцям позбавитися "національної" ідеї, замінюючи її то на соціальну, то на ліберальну, то на глобальну, дух українськості вичавлювався всіма доступними способами на рівні внутрішнього і між-

Іван Драч: "Національна держава мусить мати національну ідеологію. Це перш за все. Відколи існуємо державно, ми намагалися мати якісь національні маяки. Національна мова, національна культура — у вигляді якихось конкретних справ. Чи завжди це вдавалося? Ось, скажімо, ми намагалися бодай раду з мовної політики мати при Президентові! Двічі її засновували, але двічі вона щезала "в нікуди". Востаннє була зліквідована за віце-прем'єра Семиноженка. А ця рада впливала на мовну політику, бо ми запрошували — то з Харкова, то з Сумщини, то з Одещини — представників місцевої влади, аби хоч якусь відповідальність мали перед Києвом і хоч щось робили. Потім це занехаялося, занепало, як і багато інших громадських ініціатив і пропозицій.

Я маю причетність до багатьох громадських організацій. Як немилосердно тяжко існувати цим організаціям! Просто уявити собі не можна...

І це в державі, яка, здавалося б, мусила підтримувати такі організації, бо вони роблять ту роботу, якої не роблять міністерства освіти, культури... Коли вдумаеться, то це — просто ганебно по суті своїй...

турно-освітній, науковий, мистецький простір цінності, знання, емоційний інтелект, історичну національну правду — все те, що робить народ гідним і гордим за Україну. З обікраденими Церквою, Мовою, Історією, Культурою народ не зможе вистояти. Лише повернення Правди робить його сильним. Бо несправедливо, коли "одна ікона з-під Києва, — писав І. Драч у "Літературній газеті" (квітень 1990 р.), — потрапила на Північ і стала Матір'ю Божою Володимирською, інша — на Захід і стала Маткою Боскою Ченстоховською, а ми полишені на опікування Матері Божої Чорнобильської". Він стверджував цю істину в часи, коли більшість мовчала. Сьогодні з того гнилого і мовчазного середовища народилося просторікування "нових політичних облич" про те, що до них ніхто і ніщо не робив. Лише — вони... Мій дід, очевидно, відповів би на це так: "Дурному — не скучно й самому". Можливо, шлях українців до духовного суверенітету тому й залишається складним. Розвиток політичної думки і практики отримав інший вектор протиприродного характеру. Україноцентризм внутрішньої і зовнішньої політики, яка б опиралася на національно-культурне "Я", не розглядався в контексті національної безпеки. А без цього наріжного для державотворення принципу Україна перетворювалася на малосуб'єктну, слабковпливову державу, а не на активну одиницю європейської і міжнародної політики. Політичний клімат визначали до недавнього періоду такі нормативні акти, як Харківські угоди з Росією чи Закон "Про засади державної мовної політики". А всіх, хто протестував проти нав'язування українцям чужих для них "цінностей" (Сталін, Століпін, Катерина II), проти шельмування Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Івана Огієнка, Юрія Шевельова, героїв визвольних змагань та інших жорстоко переслідували.

Теза, проголошена Президентом України у другій половині 90-х, на за-

народного дискурсу політики, а окремі "провідники" нації намагалися ще й досі переконувати, що європейцями можна стати, не будучи гідними українцями. Формуюча нація потребує сильної гуманітарної політики, яка б відповідала національним інтересам. Спроба нівелювати національні цінності, замінивши їх "патерналістськими" ідеалами, завершилася невдало. Соціальна ідея, яка у виконанні владоможців повністю себе дискредитувала катастрофічним падінням якості життя і системною демографічною кризою, "успішно" трансформувалася в олігархічну ідею. Два ціннісні орієнтири буття нації — національна і соціальна ідеї — в умовах напівфеодалної "демократії" перестали служити Людині, Нації, Державі. Їхня деформованість стала підґрунтям не лише для суспільної невдоволеності. Існуючі суспільні вирази в українському організмі є поживою для активізації пропагандистської війни Росії проти України на душі людей. Сьогодні недо-

статно для Українського народу лише усвідомлення своєї ідентичності. Треба не тільки бути, а й гордитися тим, що ти українець. Слід боротися за своє "Я", а державі — за збереження і розвиток людського капіталу. Не забуваймо, як писав І. Драч, що "вперше ядро атома було розщеплене в Харкові, а перша енциклопедія кібернетики була видана українською мовою, Вернадський невіддільний від української науки, тобто і від світової, а Бортнянському і Веделю необов'язково називатися російськими композиторами — вони українці". **Культура, наука, освіта** в багатьох демократичних країнах стали провідними чинниками в системі національної безпеки, стрижневими основами сталого розвитку суспільства. Найефективніша мілітарна модель у системі національної безпеки не є гарантом такої, якщо не зрозуміємо **Дух Нації**. Вона має самовиховуватися в україноцентричному полі, протистоячи імперській машині Кремля, але не в такий спосіб, як часто це роблять представники від України на московських програмах Соловйова, Кисельова чи Бабаяна, що є мало-ефективним, принизливим і навіть дуже шкідливим проектом. У статті "Ні, не малороси!" (1990) Драч напише, що варто зрозуміти новим політикам: "жодна Берлінська стіна не відокремить Україну... від світу. Уся світова спільнота втягнута в глибокий культурний обмін, діалог культур. Цей процес є природним, закономірним, продуктивним. Але це не означає, що відкинувши власну націокультурність, ми станемо корисними і цікавими для себе та людства в жупані "полікультурності".

Мав рацію Іван Федорович, коли значав, що зовнішні й внутрішні фронти об'єдналися і пішли в бій за "Україну без українців", а фашистське гасло новітнього часу "Хороший хохол — мертвий хохол" одержує інтелектуальну

підтримку різноманітних прошарків великоросійського істеблішменту". Аксіомою є те, що денационалізований народ і держава, не виробляючи націєоберігаючого імунітету, не формуючи сучасної української ідентичності, неспроможні протистояти експансії "руського міра", агресії Росії. А поки що мусимо не лише констатувати, а й вимагати від української влади ухвалити передусім **Закон про українську мову**. Україна залишається єдиною країною в Європі з таким упослідженим ставленням до рідної (державної!!!) мови. Ніякими десятирічними (віковичними) програмами чи фіговим листком рішення Конституційного Суду (2018 р.) справи не заридиш, якщо ігноруються Конституція України, рішення Конституційного Суду від 14 грудня 1999 року, а партії, фракції, депутати політичну волю і моральний обов'язок вимінують на дріботні майбутніх виборчих інтересів. В умовах війни, доборовшись "до самого краю...", так і не спромоглися затвердити **національну державну програму "Закордонний українець"**. Справді, це — "вперше", як полубляють заявляти "нові обличчя", коли замінено програму на декларативні меморандуми двох останніх Урядів. Не виконано (окрім гучних заяв) коаліційних зобов'язань і щодо створення Українського Інституту для посилення суб'єктності держави в світовому просторі. Натомість закриття українських консульств, де проживають автохтонні українці (Сучава, Румунія; Пряшів, Словаччина; Владивосток, Росія; Парана, Бразилія та ін.), лише підтверджують відсутність належної україноцентричної політики держави. Доводи про дефіцит коштів є фарисейством, оскільки лише за останні три роки на парламентські партії з українського бюджету виділено 391 млн грн (2016), 442 (2017), понад 500 млн грн (2018). Чинники держпідприємств отримують незаслужені (в умовах зубожіння народу, видання всього 0,5 книги на душу населення) премії, винагороди на мільйони доларів. Два роки інформація про заборгованість українському бюджету (40 млрд доларів!!) 20-ма олігархічними сім'ями так і залишилася інформацією. Тому радше за все варто говорити про дефіцит совісті і відповідальності за долю держави і народу. Бо не личить "передньому ряду" у часи агресії, людських трагедій підмінювати українську справу на українську страву. Аналіз сучасної політики засвідчує про пріоритетність національних інтересів, збереження і розвиток власних традиційних культурних моделей, самоствердження національного "Я". Ситуація останнього періоду в світовій глобальній політиці лише підтверджує тенденцію посилення ролі **національних держав**. Мусимо знати і дбати про це заради Українського поступу, символом якого є у наших сприйняттях Іван Драч.

Іван Драч: "Свідомо йшов на ці контакти з нашими найвидатнішими іменами, бо я хотів розібратися, — які вони, що вони значать у своєму часі, в своїй епосі. Потім хотів зрозуміти, з чого я сам складаюся. Бо, як і кожен із нас, ми частково складаємося з тих духовних попередників і дуже багато взяли від них. Коли ви згадали про Миколу Віталійовича Лисенка, то цей чоловік геніального обдарування був побитий ще геніальнішою іпостасю (це моя версія) — українською народною піснею. Пісня його заламала — тобто, його Лейпцизьку консерваторію, його європейську освіченість... Українська народна пісня настільки велика, настільки геніальна, що вона не дала вповні розвинути його великому європейському таланту як такому.

Працюючи на відкриття пам'ятника Котляревському в Полтаві, Лисенко займався тим, чим займається нині "Просвіта", Спілка письменників, Міністерство культури (мусили б займатися!).

Він переймався конкретикою страшно буденщини.

Життя людське складається з буденщини, з рутини, але коли ти цю буденщину не просвітиш пекельним вогнем свого національного існування, — тоді воно теж нічого не значить".

Георгій ФІЛПЧУК

Наш друг і вчитель

19 червня у Феофанії зупинилося серце великого українського поета і політичного діяча Івана Драча.

Без Івана Драча не був би створений Народний Рух України, політична організація, завдяки якій у Верховній Раді створили фракцію “Український Народний Рух”, стараннями якої 24 серпня 1991 року було проголошено Незалежність України. Іван Драч як один із засновників Народного Руху України був органічно об’єднаний із дисидентами, які відкрито виступали за повалення радянського режиму.

Іван Драч — один із засновників шістдесятництва у нашій літературі. У ХХ столітті серед найвидатніших українських письменників, таких як Павло Тичина, Микола Бажан, Олесь Гончар, а також шістдесятників — Василя Симоненка, Василя Стуса, Ліни Костенко — стоїть ім’я Івана Драча. Він був істинним титаном, енциклопедистом, який прекрасно знав світову літературу. Івана Драча шанували видатні діячі культури заходу та сходу світу.

Популярність Івана Драча в Україні стояла набагато вище за славу його ровесників та його оточення. Він мав сміливість говорити правду в очі комуністичним вождям України — В. Щербинському та В. Шевченку.

Творча спадщина Івана Драча не може відійти разом з ним у минуле. Нове життя Івана Драча починається за умов, коли він надзвичайно потрібний нашому народові, який уже є, але поки що тільки формується

як європейська нація. Завдяки Івану Драчеві ми нині стоїмо на порозі вступу до Європейського Союзу і НАТО. Іван Драч завжди був діячем світового масштабу, який закликав до єднання з західним світом.

До найвищих надбань нашої культури у галузях наукового ознайомлення з літературами усього світу і художнього перекладу належать твори Івана Драча, які потрібно заново перечитувати і вивчати. Іван Драч — це наше українське “Я”, яке не може бути викреслене ніким із майбутніх подій нашої історії.

Громадська організація “Громадська ініціатива побудови пам’ятника Івану Франкові у м. Києві” висловлює співчуття близьким Івана Драча. Це велика втрата для нас. Іван Драч — активний учасник нашої громадської ініціативи, з перших днів очолював Піклувальну раду. На першій же зустрічі він палко підтримав ідею встановлення пам’ятника Каменяреві у Києві. Ми, його друзі, ніколи не забудемо Івана Драча як нашого вчителя і виховника на служінні українському народові.

Голова Правління
Дмитро Павличко
Члени Правління:
Сергій Гальченко,
Лілія Гриневич,
Станіслав Довгий,
Микола Жулинський,
Петро Засенко,
Ярослав Яцків

Хто прийде на зміну таким?

Микола ТИМОШИК,
доктор філологічних наук

Про роль і місце цієї Особистості в новочасній українській історії ми ще маємо написати. Але пізніше. Виважено і глибоко. А поки що в кожного, хто близько знав Івана Федоровича, — перші емоційні картини-миттевості, що закарбувалися в пам’яті. В мене їх низка. Пощастило тісно співпрацювати з колишнім першим Головою Держкомпреси в пору мого редакторства в журналі “Друкарство”, нерозважливо загубленого його наступниками, і в час виконання обов’язків експерта держпрограми “Українська книга”.

Але на першій місці — оживають зустрічі зі студентами-журналістами та редакторами в КНУКіМі.

Він легко відгукувався в останні роки на мої пропозиції учергове “запалити молоді серця”, охоче приходив у вщерть переповнену 506 аудиторію. Драйв, емоції,

іскринки захоплення в юних очах, царювання поезії і мудрості, відверті й сміливі посили в розбурхані й відкриті душі, черги по автограф на титулах його книг... Коли не вистачало книг, студенти дружно передавали свої конспекти, щоб класик-літератор і справжній державник написав кілька особистих побажань. Нікому не відмовляв. Сам бачив: кожному писав осібно. Таке, щоб запам’яталося, брало за душу...

Таке й зафіксоване студентом-фотографом для історії. Тут, на світліні, — чергова і, на жаль, остання зустріч моїх вихованців із живою Українською Легендою на Коновальця, 36. Було то теплого вересня 2016-го.

Шкодою тепер, що за суетою сует так і не встиг доставити ці світліні за призначенням... Ще на одного талановитого, мудрого, мужнього і патріотичного Великого Українця, який невтомно і вперто творив Україну українською, стало в нас менше... Хто прийде на зміну таким?

Іван Драч пише свої побажання в конспектах студентів-журналістів КНУКіМу

Високосне явище в історії українського народу

Дмитро ПАВЛИЧКО

Поява Івана Драча як поета в середовищі радянських не тільки графоманів, а й талановитих літераторів викликала неприємність до його несподіваного, новаторського метафоричного письма. Зрозуміли його класики, але не одразу і не всі. А зоряний час життя Івана Драча — його провідна участь у боротьбі проти комуністичного режиму готувалася його енциклопедичною начитаністю і непокірною з природи поведінкою. Іван Драча, студента, відрухували з Київського університету ім. Т. Шевченка... І тоді я вирішив негайно перебиратися до Києва.

Я захоплювався Іваном Драчем, любив його й боронив од літературних ворогів. Разом із життям Івана Драча обірвалася головна творча і людська лінія мого життя. А все найвидатніше в житті Івана Драча відбулося тоді, коли він сказав мені: “Ти створюєш Товариство української мови, це добре, але нам пора створювати політичну організацію для визволення України”. Іван Драч був тоді головою Київської письменницької організації. Серед письменників були вже готові й такі, що рвалися

освідчення був уже близький до того само-спалення, що видихнуло вічні слова:

*“Я так її, я так люблю
Мою Україну убогу,
Що проклену святого Бога,
За неї душу погублю!”*

Іван Драч у своєму Слові про український народ зумів процитувати Біблію і послання до нас від Олександра Довженка. А в тому посланні передано деградацію малоросів, які пишуться тим, що спалюють живцем націоналіста-бандерівця. А той спалюваний воїн УПА вмирає з окликом “Слава Україні!”

Іван Драч — це живе, незникне явище в історії українського народу, який сам себе шукає, відображає, обожнює і проклинає. Не через бездумні, порожні заклики трибунних патріотів звертається Іван Драч до свого роду і народу. Виступ його, вже визнаного голови Народного Руху України, несподівано закінчується тривожним, печальним запитанням:

*Та вже тисячоліття нами котять,
Та вічність чорна б’є без каяття.
Що ж нами вродить? Нами й заскородить!..
Нема народу — то пощо життя?!*

Я підбіг до Івана Драча, обняв його й

спитав: “А чи не занадто сумне твоє питання: “Нема народу — то пощо життя?” А він: “Народові належить говорити найстрашнішу правду про нього. А ця правда така, що його, того народу могутнього, в нас ще нема. Якщо ти прагнеш його дух збудити до життя, говори йому правду!” Як велика духом людина, Іван Драч, бувало, помилявся, але на вазі історичної справедливості переважать не помилки, а добрі, незабутні діла.

21 червня 2018 р.

Івану ДРАЧЕВІ
(після прочитання книжки “Вогонь з попелу”)

Іване, пожалій мене! Я старший,
Та не сумую тяжко так, як ти!
Та й вік у тебе ще не патріарший,
Щоб чути прес могильної плити.
То ще не ніч, то тільки чорна нитка
Летіла й зачепилася на вербі.
Я знаю, досі ще дівоча литка
Юнацький зір заплілює тобі...
Я прочитав твою печальну книжку,
І серце заболіло. Де ж ти є,
Мій молодий теліжинський опришку,
Мій Моцарте і мій Ле Корбюзьє?!
Чи не завчасно твій великий смуток
Нам підспає в келих поплину?
Чи не зірвався гвинт від перекруток,
Коли диявол каже: “Дай, крутну!”
Крутнули ми, але крутнуло й нами.
Страшніших сліз не бачили віки,
Як ті, що за своїми кайданами
Їх проливають вільні кріпаки.
Не треба їм ні мови, ні свободи,
Ні гордості, ні гімну, ні герба,
Даремно наших нервів електроди
Будили полум’я в крові раба!
А може, й нам заплакати з одчаю
(Бо хто поет на волі? Віршомаз!)
І кликнути назад московську зграю —
Хай розігне, хай поховає нас,
Хай перекине наш вогонь у тління,
Оберне в смерть наш непокірний лет,
Хай мука право дасть на воскресіння,
Бо лиш воскреслий ціниться поет!
Хотів тебе я втішити, мій брате,
А понесло, ти бачиш, он куди.
Якби я в тебе міг собі забрати
Хоч половину скорбності й біди,
То, може б, ти всміхнувся, та не до мене,
А до своєї долі, що в журбі,
Во врем’я люте і благословенне
Свободи стяг дала нести тобі.

1996 р.

Ось і закотилося сонце смутку Івана Драча

Микола ЖУЛИНСЬКИЙ,
директор Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України, академік

Вже не буде більше сонячний поет про-
давати сонця поезії —

...оранжеві, тугі,
З тривожними музичними очима".
Закотилося в позасвіті Драчеве "сонце
віри" й "сонце міри", почорніло "сонце
смутку", з якого, вірив 25-літній поет,
"...проросте
Жорстока мудрість в золотих
накрапах".

Та не погасло і не погасне ніколи його
оранжеве сонце — поезія, яка вибухатиме
образними протуберанціями в серцях яки-
хось хлопчиків і дівчаток, і яку відкрива-
тимуть вони для себе, "щоб стати навіки
соняшником" у світі поезії.

...Я сидів біля його ліжка в палаті №240
клінічної лікарні "Феофанія" вранці в су-
боту, гладив його плече, бачив, як йому
важко дихати і важко говорити. Іван Драч
то розплющував очі і повертав голову в мій
бік, тихо і коротко запитував: "Ну як там
твої парубки?", і я поспішав якнайдовше

розповідати про своїх онуків. Він надовго
замовкав, і я думав, що він задрімав. Але
знову очі розплющувалися і з його вуст по-
вільно зринало кілька фраз: "Я далі думаю
над кіносценарієм про Довженка. Лежу і
думаю. І бачу Довженка, його бабів, Сталі-
на".

— Як називатиметься твій кіносценарій? — запитую.

— "Сталін, Довженко і баби"...

Болісно було дивитися, як важко да-
ється йому кожне мовлене слово, яке ут-
руднене його дихання, тому я старався
розповідати якнайдовше про різні справи,
зокрема про те, як іде підготовка до друку
його "етюдів з пам'яті" під назвою "Золо-
тий цап".

Вкарбувався в пам'яті той день 18 квіт-
ня цього року, коли Іван Драч у своїй місь-
кій квартирі запропонував: "Хочеш, я тобі
щось прочитаю. Пішли". Ми зайшли у ве-
лику кімнату, Іван Федорович сів у крісло-
каталку, взяв із журнального столика кіль-
ка аркушів і почав читати:

— Ганько, не знаю, що з нею робити?

— А що вона?

— Третій день нічого не їсть.

Манька дивилася на Ганьку, як на свою
рятівницю.

— А що даси за совіт?

— Десяток яєць дам.

— Коза хоче цапа — моє мніє!

...Іван читав, запитально поглядаючи
на мене, мовляв: "Ну, як тобі ця історія?",
я слухав, сміявся так, як колись в дитинст-
ві — давно вже не захилявся від сміху.
Сміявся і Драч, смакуючи такими сокови-
тими діалогами.

Прочитав тоді він ще одну новелу —
"Сталінське щасливе дитинство" — так за-
мислював назвати майбутню книжечку
етюдів зі свого повоєнного дитинства.

Наступного разу, коли я знову відвіду-
вав Івана Драча, прочитав він ще два етю-
ди: "Бути таким, як Сталін!" і "Хреська".
Ми знову сміялися, я радів, що Іван Федо-
рович готує цю книжечку сільських спога-
дів-новел до друку. Похвалився він, що їх
уже читав Петро Перебийніс: "Він добрий

редактор. Я йому вірю. Радить назвати
книжку "Золотий цап". А Віталій Сперкач
навіть фільм про золотого цапа замірився
знімати".

В останню свою зустріч із Іваном Дра-
чем у "Феофанії" біля його ліжка я нама-
гався його розважити, втішити тим, що
його друг, славний художник Василь Пере-
вальський ілюстрування книжки завер-
шив, що Петро Перебийніс здійснив оста-
точну редакцію, і що Володимир Шовко-
шитний уже передав у друк рукопис "Зо-
лотого цапа".

Іван лежав із закритими повіками,
мовчав, натужно дихав, я також примовк,
а в голові невідчепно роїлися рядки з його,
ще 1996 року написання, вірша "Поховайт-
те мене в Теліжинцях":

У Теліжинцях світ мені тугиться,
Смак води і дотепність дядьків.

Кожна пташка, кожнісінька вулиця
Мене прагне вже сто років.

.....

.....

Поховайте мене в Теліжинцях —
Там ніколи я не помру...

Я в думках відганяв ці рядки, намагався
не думати про найхакливіше —
ні, не може, не повинен — Господь
не дозволить, щоб такий талант, ге-
ніальний поет, унікальний кінос-
ценарист, перекладач, громадсько-
політичний, національний лідер
полишив цей світ. Це не повинно
статися. Драч повинен ще жити і
жити, в нього стільки нереалізова-
ного...

Кілька тижнів тому він похва-
лився, що кіносценарій фільму,
присвяченого Григорію Сковороді,
вже практично готовий, згадував,
як у Ірпінському будинку творчості
писав з Іваном Миколайчуком кі-
носценарій про Миколу Лисенка:
"Хотів сам цей фільм поставити.
Сподівався завжди стати кіноре-
жисером. Часто в уяві знімаю сце-
ну: Микола Лисенко зіскакує з київського
трамвая, хапається за серце і падає... Так і
помер цей геніальний чоловік, який за-
мордував своє серце буденними україн-
ськими справами".

Та чи буденні це були справи, скажімо,
з організацією відкриття пам'ятника Іва-
нові Котляревському в Полтаві, чи від-
родження і популяризація української
народної пісні?

У кіноповісті "Київська фантазія на те-
му дикої троянди-шипшини" Іван Драч із
високою художньою майстерністю зобра-
жує оте подвижницьке переймання ге-
ніально обдарованого Миколи Лисенка
"конкретикою страшної буденщини", та-
кої важливої для України, для національ-
ної культури. Ці щоденні клопітні справи,
на вирішення яких і поклав своє життя
славний композитор, були просвітлені,
за ствердженням Івана Драча, пекельним
вогнем національної самопожертви.

Звісно, не буденними, а історично виз-
начальними були такі події в житті поета-
новатора, як створення Народного Руху
України за перебудову, організація Кон-

гресу української інтелігенції,
очолення Товариства "Україна-
Світ"...

Як і Микола Лисенко, Іван
Драч надірвав серце, борсаючись
у вирі громадських і політичних
справ, у духовній течії визначаль-
них для національної літератури і
мистецтва ідейно-світоглядних
орієнтирів.

І коли могутня хвиля всеукраїнського
Руху, прапором якого
стане Іван Драч, підніме його ім'я
на висоту національного символу
боротьби за нашу свободу і неза-
лежність, не раз він згадуватиме
оте, з давніх уже часів виключен-
ня його з Київського університету і служби
в армії пророче видіння: "Наче несуть ме-
не, прохромленого, на тризубі, як на ви-
лах-трійчатах, несуть, як прапор, а я боюся
упасти і тримаюся за зубці, бо тисячі лю-
дей ідуть за розп'ятим на тризубі, як за
прапором..."

В останні роки, коли він свідомо від-
сторонився дещо від політики ("Дурна по-
літика, я знаю..."), Драч знову захопився
кіно, хоча він, кінорежисер, ніколи не
полишав першої віри — поезії.

Пригадую, у березні 2006 року їхали
ми, Іван Драч, Микола Машенко на Во-
линь — на презентацію в університеті іме-
ні Лесі Українки їхнього, сценариста Дра-
ча і режисера Машенка, фільму "Іду до те-
бе". Минуло майже сорок років, як була
написана кіноповість Івана Драча про
один із найбільш драматичних епізодів
життя Лесі Українки.

По дорозі до Луцька в автомобілі згаду-
вав Іван Драч, що йому ніяк не вдавалося
знайти режисера для цього фільму — замі-
рився його сам знімати, бо мав добру прак-
тику у Сергія Параджанова і Юрія Іллєнка
на зйомках фільму "Тіні забутих предків".

Гарячий, емоційно бурхливий Микола
Машенко розповідав, як Драч умовляв його
взятися за постановку фільму за цією кі-
ноповістю і як він після захопленого вра-
ження від сценарію уявляв образ Лесі Ук-
раїнки в чорно-білому оприявленні на ек-
рані крупними планами з особливою ак-
центацією на вираженні душевних станів
поглядом, очима.

Мистецька доля кіноповістей не мис-
лилася Іваном Драчем без вивершення в
кінообразах. Хоча кожна з його кінопові-
стей — художньо довершений, самодостат-
ній мистецький витвір. Як визначити жанр
цих оригінальних художніх творів, які Іван
Драч називав кіноповістями? Це і кінопо-
вість, і кіноісторія, і кіносценарій, і худож-
ньо-документальний твір... Згадаймо їх:
"Криниця для спраглих", "Камінний
хрест Івана Дідуха, по прізвиську Перело-
манний", "Іду до тебе", "Дід лівого край-
нього, або ж Солом'янська історія", "Про-
пала грамота", "Київський оберіг, або
Числа", "Київська фантазія на тему дикої
троянди-шипшини", "Хліб до хліба, або ж
Василина-мати", "Вечори на хуторі по-
близу Диканьки".

А ще мріяв Іван Драч про екранізацію
своєї "документальної драми-колажу в

двох частинах, відтвореної за листами,
спогадами та віршами, доносами та розпо-
рядженнями, які стосувалися Т. Г. Шев-
ченка, його похорону на Чернечій горі",
під назвою "Гора". Тоді ж, у поїзді на Во-
линь, Іван Драч обговорював із Миколою
Машенком проблеми, які виникли у зв'яз-
ку з екранізацією унікальної — 42 роки тю-
рем і концтаборів! — долі українського ка-
торжника Данила Шумука.

Кіно до останнього дня його життя не
відпускало Івана Драча, хоча й не притлу-
мило в ньому жаги творчого самоздійснен-
ня в поетичному слові.

Несамовита жага самоздійснення в сло-
ві ген ще коли, на початку 60-х ХХ століття
дала такий космічний розгін його творчій
уяві й фантазії, що й досі вражає Драчеве
бурхливе метафорично парадоксальне
осягнення себе і світу, філософсько-спо-
глядальне та іронічно-саркастичне прозрі-
вання сенсу власного буття. Огрім його
творчих звершень у різних жанрах — в пое-
зіях, ліро-епічних, драматичних поемах, у
повістях захоплює і свідчить про багатство
духовного світу надзвичайно допитливого
митця, спраглого на осягнення таємниць
космічного і земного життя, людської душі
й природи, його поривання викресати іскру
внаслідок парадоксального зіткнення тра-
диційного і новаторського, модерного, ін-
туїції та наукових досягнень людства...

Художнику — немає скутих норм.

Він — норма сам, він сам в своєму стилі...

Іван Драч сміливо творив нові поетичні
форми, справді, був сам для себе нормою,
неповторним, оригінальним "в своєму сти-
лі". Часто доводилось йому "заганяти"
противні слова в противні строфи — не-
щадно, із саркастичним гнівом таврував
своїх сучасників, переважно політиків та не
з меншою нещадністю здійснював і над со-
бою катування, випалюючи "...до чорноти
журі // Своєю прокляту одчайдушну душу..."

...Першого червня цього року Іван
Драч підписав мені свою книжечку поезій
"Дожити до соловейка". Відповів, що таку
назву для цієї збірки йому "наспівав" со-
ловейко, який у Кончі-Озерній поселився
у його хаті — в ринві.

Соловейко живе в ринві

В солов'їному пориві

Він мені за кожну мить

Витьохкує і лящить.

Дожив поет до цього річного весняного
солов'їного витьохкування, але не судило-
ся йому послухати співу соловейка-квар-
тиранта. Як і побачити "крilate диво біло-
пінне" — цвітіння на його садибі третього
куща жасмину. Я передавав йому вітання
від пишно розквітлого бузку, від його са-
мотнього пса Бруно, який вечорами лежав
під ворітьми, чекаючи на господаря, роз-
повідав, як бурхливо квітує його жасмин,
про який Іван Драч написав у вірші "Війна
з жасміном":

О пам'яті! Дурне зітри,

А не зітриш — то хоч не сердься!..

А це ж лишився третій куц.

А він цвіте за трос душ...

Поет слухав, мовчав, зрідка кивав го-
ловою... Можливо, в його пам'яті зринало
білоцвіття бузку на його подвір'ї чи те, як
він скажено і круто воював із кущами жас-
мину, бо йому здавалося, що його серце
душив їх аромат. А згодом він картатиме
себе за цю війну і радітиме, що лишився
жити і цвісти цей третій куц, зостався бі-
лопінно квітувати на осиротілому подвір'ї
і за його душу.

Михайло СЛАБОШПИЦЬКИЙ

Він був найбагатший в Україні

Живеш серед тисяч людей і в суєті мирській, бува, навіть не встигнеш уважно розглянути їхні обличчя чи задуматися над їхніми долями. І раптом винагодиться така хвилинка, коли ти раптом спільна глянеш на людину й мовби вперше її побачиш, услухаєшся в її слова і збагнеш: ти ж зовсім її не знав. Напівавтоматичне, етикетне спілкування нічого не казало вам одне про одного.

Так у мене сталося з Борисом Возницьким. Зазнайомилися ми під час роботи в Шевченківському комітеті. Високий, поставний і стриманий чоловік видавався самотнім у нашому гамірливому гурті. Ми гаряче дискутували про претендентів на премію, кожен не приховував своїх симпатій та антипатій. А він задумливо мовчав, наче б і не чув наших суперечок. Лише подеколи ледь помітно, самими кутками вуст усміхався тільки йому відомим думкам. Здавалося, що посеред дитячого гурту опинився дорослий чоловік, який усе розуміє і до всього ставиться терпляче, бо знає всьому справжню ціну.

На засіданнях комітету він також здебільшого відмовчувався. Лише вряди-годи міг кинути якесь слово. Ніколи не виступав ні за кого з кандидатів у лауреати ні позитивно, ні негативно. А як голосував, то це невідомо — голосування в комітеті таємне.

Одне слово, Борис Возницький так і лишився “рідчю в собі” не тільки для мене. Хіба що ближчими були в нього стосунки з давно знайомими львів'янами Романом Лубківським та Андрієм Бокотеєм.

Мабуть, і лишився б для мене Борис Возницький не живою людиною, а тільки натяком на себе, якби не наша поїздка до Рівного. Вистава за поемою Ліни Косенко “Берестечко” у тамтешньому обласному театрі була висунута на здобуття Шевченківської премії. Комітет спорядив до Рівного свій “десант”, у якому були Роман Лубківський, Лариса Кадирова, Микола Жулинський, Іван Марчук, Борис Возницький та автор цих рядків.

Після перегляду вистави, як і ведеться, була дружня вечеря разом з акторами та обласним начальством. Коли вичерпалися всі ритуальні тости і потекла невимушена розмова на різні теми, мовчазний доти Возницький заговорив. Він розповів, що тут, у Рівному, в час війни, був на концерті українських бандуристів.

П'ятнадцятирічний селяк прочитав оголошення про ту подію. Вхід на концерт — тільки для німців. Возницький у школі любив німецьку мову (навіть художні твори нею намагався читати). Тож йому не було ніякої проблеми порозумітися німецькою. Він дивився на обличчя офіцерів, що проходили повз нього і намагався вгадати саме того, до кого можна звернутися. Одне з облич викликало в нього довіру, і він заговорив до німця. Сказав, що дуже хотів би почути українських кобзарів. Інтуїція не підвела Возницького — німець узяв його з собою в

Загадка з багатьма невідомими

Торік з'явилася друком мемуарна книжка Михайла Слабошпицького “Протирання дзеркала”, яка вже має добрий розголос. Нині автор завершив другу мемуарну книжку “Тіні в дзеркалі”, яка вже готується до друку у видавництві “Ярослав Вал”. Читацькій увазі пропонуємо кілька фрагментів з неї.

театр, де хлопець уперше в житті захоплено слухав кобзарів.

Далі підхмелений Возницький розговорився ще більше. Сказав: сам собі дивується — він і ветеран УПА, і ветеран Радянської армії. Несподіване це поєднання в одній особі. Сам ніяк не може до того звикнути.

А все склалося так. Хлопчисько був в УПА. Там його використовували в ролі розвідника. А ще — як охоронця складу зброї, захопленої в німців. У той час фронт наближався до Волині — німці відступали. Скоро їх тут не буде. В загоні всі розуміли: незабаром розпочнуться бої не тільки з червоними партизанами, а й із регулярними радянськими військами. Насуваються ще складніші часи.

Якогось дня їх усіх вишикували посеред табору, який вони мали полишати, змінюючи місце дислокації загону. Командир пояснив: відійдуть у глухіші ліси й на якийсь час зачаяться там, щоб приспати пильність ворога. А далі діятимуть, як того вимагатимуть обставини.

Потім він звернувся до хлопців з юначого взводу. Наказав їм здати зброю і розійтися по домах. Вони мають жити. Вони ще не раз стануть у пригоді Україні. Мусять знайти можливість учитися, набувати важливий фах, робити кар'єру. А настане день, коли їх покличе Україна під знамено боротьби — дружно стануть під них.

Добре, що ніхто не знає, де вони були. Отже, дасть Бог — ніхто хлопців не видасть. Окремо поговорив командир із Возницьким. Наказав ретельно замаскувати склад зі зброєю. Вона зберігатиметься тут. До кращих часів. Якщо вони настануть, Борис має зорієнтуватися, що з нею робити. Про склад, окрім командира, знатиме тільки він. І він не має права більше нікому цього розповісти. Хай ця таємниця живе в ньому рівно стільки, скільки буде треба.

І це він уперше — нам отут — розповів про неї.

Ми мовчали, вдумуючись у його слова.

А він говорив далі.

Нещодавно їздив туди, де зберігається зброя. Там — усе в порядку. Все, як і належить, змазане й так приховане, що його важко знайти.

— Як ви гадаєте, настав час повідомити владі про цей склад зброї? — запитав він.

Ми мовчали, вагаючись. Кожен виважував щось у собі. Наче ж і державу незалежну маємо; отож можна б і зброєю нарешті здати... Однак щось утримує від такого рішення. Бо ж не один із нас мав у душі відчуття, яким навіть боявся поділитися з іншими: щось наша держава не дуже схожа на справжню. Якесь квазідержавою. Пародія на державу.

Звідки було нам тоді знати, що не мине й десять років, і

“старший брат” із Москви нападе на нас, щоб знищити навіть саму ідею Української держави, аби все, що нею ставало, обернулося складовою “руського мира”.

Я не знаю, як тоді вчинив Возницький. Якось не було нагоди його запитати, а згодом його раптово не стало.

Тоді, на тій вечері, він розповів і як став ветераном радянської армії. Слава Богу, ніхто в селі не видав юного упівця, і його вміть підмели разом із ровесниками в Радянську армію. Гарматного м'яса хронічно не вистачало. Йому пощастило лишитися живим.

Отак і сталося, що йому мимоволі довелося побувати в двох протидіючих силах. Це також довго було його таємницею, котру він так само глибоко тримав у собі аж до передення незалежності.

Тоді, коли він тільки встиг повернутися в село, як його вже оточили радянські війська і всіх чоловіків без розбору хапали й відправляли на фронт — Возницький з усіма опинився в штрафному батальйоні — мали “кров'ю смьть с себя то, что пребывали в оккупации”. Після кількох боїв, коли чи не три чверті штрафбатників викосили німецькі кулеметники (штрафбатників постійно гнали в лобові атаки на ворожі позиції), Возницького перевели до звичайної частини. Він став кулеметником 322 стрілецького полку 32 стрілецької дивізії. Війна скінчилася, а його все тримали у війську — сім років “з'їла” в нього армія.

У ті часи з ним відбулося дві важливі події. Він знайшов ікону Святого Миколая, і вона стала його оберегом на все життя. Ікона для нього — не якийсь артефакт, бо вся його родина була ві-

ратурної класики, пограбування храмів з тотальним перетворенням їх у склади. Будь інакшим за характером, випускник художньо-прикладного училища легко міг би влаштуватися на комбінаті з виготовлення “наочної агітації”, міг би робити кар'єру як ремісник-виготовлювач портретів для “першотравневих” і “жовтневих” демонстрацій”.

Але то був би не Возницький. Таких було тисячі, а він до них і не приставав, і ніколи не зміг би вписатися, якби навіть його силоміць загнали в ту кошару халтурників-соцреалістів. Фаховий мистецтвознавець Возницький починає спроби порятунку українських артефактів, котрі не улягають у прокрустове ложе дозволеного владцями мистецтва. Навіть у часи їхньої “боротьби з українським буржуазним націоналізмом”, втрати національної культури від якої просто важко заоблікувати. Епоха тотального варварства не приховувала свого звірячого вищиру.

Не злічити всіх знищених режимою картин, скульптур, книг, важливих документів, історичних пам'яток. Набагато менше їх загинуло в полум'ї Другої світової війни, аніж у мирний час, коли, проте, йшла війна з самою українською ідентичністю.

Борис Возницький очолив Львівську галерею, якій було визначено профіль: західноєвропейське мистецтво (домінував там, звичайно, польський живопис). Владці вирішили додати в галереї відділ російського мистецтва. Додали. А Борис Григорович помалу призибував українське мистецтво. Свої картини галереї дарували художники, яким Возницький організував там виставки, дещо приносили колекціонери, дещо навіть шастило закуповувати. Отак стихійно і без владного благословіння розростається український відділ.

Але, певно, найбільше приваблювали Возницького напівпоруйновані чи й узагалі зруйновані замки. Він неоднораз побував у кожному з них. Гаряче переконував усіх, що це — не тільки історія України, а і її багатство. Тут, до речі, подам таку цікаву подробицю. В загалом бідній країні Іспанії, де рівень життя значно вищий, аніж у убогій Україні, наповнення бюджету опікується міністр туризму. З усіх куточків світу їдуть туристи в Іспанію, щоб зустрітися тут з історією і культурою. Наша ж влада ні історії, ні культури взагалі не бере до уваги. Оскільки у владних кріслах здебільшого нудяться невігласи, а почасти й недоукраїнці, то що їм говорити про іспанський досвід та потужні фінансові резерви України саме в історії та культурі? Вони ніколи в це не повірять, бо не мають жоднісінького уявлення про те, що це таке. Зрештою, це окрема тема, для якої необхідно збирати арсенал не тільки гірких, а й саркастичних гнівних слів. А ще запастися розумінням, що до цих індивідів усе одно в жоден спосіб не достукаєшся.

Далі буде.

Степан ДАВИМУКА: «Мрію про тверду, шановану в світі, сильну Українську державу!»

Торік колектив Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника підготував і видав унікальний три томник — “Український книжковий знак XIX—XX століть. Каталог колекції Степана Давимуки” (упорядник і автор вступної частини Лариса Купчинська, науковий редактор Лідія Сніцарчук). Через якийсь час після презентації цього унікального видання, що відбулася в бібліотеці імені В. Стефаника, ми зустрілися з провідним науковим співробітником Інституту регіональних досліджень імені М. Долішнього, доктором економічних наук, професором Степаном Давимучою, щоб привітати його з виходом цієї дивовижної книги зібраних ним екслібрисів і розповісти читачам про діяльність відомого українського державника, экс-голови Львівського облвиконкому 90-х років минулого століття, його бачення нинішніх подій в Україні і в світі.

“Спілкуючись з художником, бачиш його еволюцію...”

— **Читаю у Ліни Костенко: Найвище уміння — почати спочатку життя, розуміння, дорогу, себе.**

Чи доводилось Вам у Вашому житті щось колись починати спочатку — як про це промовляє видатна українська поетеса?

— Звичайно, кілька разів були фундаментальні зміни. Перший серйозний вибір-зміна — це те, що я вибрав Львів, хоч мав запрошення до Московського фізико-технічного інституту як призер Всесоюзної заочної олімпіади з фізики. Не знаю, як би сталося — адже я страшно любив фізику, буквально марив нею, дуже хотів у ФТІ, що в Москві. Але батько суворо заборонив. Сказав: ідеш до Львова. Бо пропадеш у Москві для нас.

1964—1965 роки — це епоха, коли точні науки дуже цінували. Словом, інженерія. І я пішов учитися в Політехніку. Це була серйозна зміна. Бо якби пішов у Львівський державний університет, то, як мені казали, закінчиш — і будеш вчителем, підеш на село. Тоді була унікальна ситуація зі вступом. Вийшли два класи: 11-й і 10-й. За хрущовських часів перевагу віддавали абітурієнтам, які десь працювали, або тим, хто з армії прийшов — тож конкурс був серйозний...

І це змінило мою життєву траєкторію. Я вступив на факультет автоматики Львівського політехнічного інституту за спеціальністю “Математичні та лінійно-розрахункові прилади і пристрої”. Тоді ще не було обчислювальної техніки. То був дуже широкий напрям. Бо не тільки — зародки обчислювальної техніки, а й приладдя.

Друга зміна. Я після інституту пішов працювати в Політехніку і непогано розкручувалася моя кар’єра. А 1977 року мої знайомі заігували мене перейти в конструкторське бюро мікроелектроніки і приладобудування “Мікроприладу”. Це теж були серйозні зміни, бо я переходив у технічне середовище людей-розробників.

А революційні зміни відбулися 1990-го, коли мені запропонували посаду голови облвиконкому.

— **Зразу погодились?**

— Ні, не зразу. Бо я був пов’язаний із Ленінградським електротехнічним інститутом, мав захищати докторську — такі

були плани. А тут — пропозиція, яка взагалі змінювала напрям діяльності. Хоча тоді, в передвісімдесяті, коли я вже серйозно готувався в сфері економіки, Ігор Юхновський створив таку групу, яка вивчала економіку Західної України — підприємства, їхні обсяги виробництва, зв’язки, потенціал. І це тривало два роки. Так що я був дещо підготовлений. Я ж завжди багато читав світової літератури, зокрема — і економічної, і мав ширші погляди на ці речі, ніж, скажімо, директори підприємств чи викладачі. Були певні механізми внутрішні — непогані: підготовка кадрів, планування, процедура ухвалення рішень. Було все чітко регламентовано і контролювалося.

От я десь тиждень опирався. Хоч знав, що не вернуся до техніки, до математики. Це мене стримувало. І тут, у цей момент, Ірина Калинець зустріла, насварилася. І після розмови з нею я погодився.

— **Який екслібрис Ви придбали перший, коли Вам було всього 17 років?**

— Я отримав кілька екслібрисів від Петра Арсенича (в Чернелиці жив брат його жінки), який часто приїжджав. І я з ним познайомився ще у шкільні роки. Тож він мені дав перші лекції з краєзнавства. А потім, уже у Львові, я познайомився з Леонідом Левицьким, в якого постійно збиралася вся наша художня еліта. І от тоді я отримав усі свіжі екслібриси, які творили художники, що приходили до Л. Левицького.

— **Які з книжкових знаків Вам найбільше сподобались?**

— Екслібриси Крислача — це дивовижні мініатюри: чи за виконанням, чи за ідеєю. Дуже цікаві за виконанням і майстерністю — екслібриси Богдана Сороки. Подобаються мені екслібриси графів, князів — зокрема А. Шептицького, Чарторийських — у нас у селі замок Чарторийських, я завжди цікавився цією родиною. Є дивовижні екслібриси Аксініна, який свого часу загинув в авіакатастрофі. У нього дуже своєрідна манера, надзвичайно тонке перо у нього, дуже складні конструкції. Найцікавіші ті, де існує гармонія між формою і змістом. Зміст — як ідея і реалізований у добрій художній формі.

— **Читаю у вступній статті: “Давимуча врахував творчий пошук конкретного художника”. Як це відбувалося?**

— Тут чинник часу відіграє свою роль, бо спілкуючись із художником, бачиш його еволюцію — як людина і як художник відчуває, як це відбувається у його

Богдан Залізняка та Степан Давимуча

творях. І це завжди дуже цікаво — момент художнього життя. Часом спілкування з художником творить ширший інформаційний простір, аніж самі твори. І тоді виходить, що твори — це відбиток життєвих обставин, впливів, чинників.

— **Галина Стельмашук висловила на презентації Вашого три томника так: “Зібрання стільки знаків — це праця. А віддати його громаді — це подвиг”. Прошу сказати: як відчуває себе Степан Давимуча як автор цього подвигу?**

— З одного боку, трохи сумно, що надходить час, коли ти розумієш, що треба вже завершувати ту працю, а обставини життя змушують тебе подумати над зібраними. І як справжній колекціонер — ухвалюєш рішення про передачу колекції музеям. А екслібриси передав у мистецький відділ Бібліотеки імені В. Стефаника, де вже існувала збірка екслібрисів довоєнного періоду і частково — післявоєнного. І відчув певне полегшення і надію, що ця збірка перейшла в надійні руки і поповнюватиметься. І, звичайно, я не припинив збирати, а те, що вже є, передаю в бібліотеку.

— **Роман Яців на тій же презентації досить вазомо сконстатував: “Скільки Україна може дати сучасному світові!”. Тож, як Ви гадаєте, що може ще Україна дати світові? І скільки?**

— Україна — дивовижне природне середовище, яке виховує чимало талановитих людей. Багато виїхало і добилося видатних результатів в інших державах. Скільки є видатних художників, які зробили визначний внесок у мистецтво! Зараз у світі змінилася економіка, на першому місці — креативна економіка, пов’язана з творчістю, зі знаннями конкретних людей. І в цьому напрямі Україна може мати серйозний шанс на подальший успіх. Який потужний розвиток ІТ-індустрії в Україні! Як вони формують своє середовище, створюють оазиси зовсім іншого економічного укладу.

“Мене весь час нервує і розчарує проросійськість Києва...”

— **Коли Іван Сварник, директор Львівської обласної універ-**

сальної наукової бібліотеки, говорив, що “жодна бібліотека світу не може пишатися таким виданням”, то що він мав на увазі: кількість знаків, їхній обсяг чи художнє оформлення?

— Це видно і за формою, і за обсягом. Цей макет робила талановитий професіонал Інна Шкльода. Вона закінчила нашу Академію друкарства і працює в Львівському національному університеті імені Івана Франка, на факультеті Богдана Козака. В неї — дивовижне художнє чуття, пов’язане з сучасними засадами книгодрукування. І заслугове, безперечно, на увагу розлога вступна стаття Лариси Купчинської. Вона опрацювала величезну бібліографію і пов’язала мистецтво книжкового знака із загальною еволюцією українського мистецтва.

— **Ваші батьки — нащадки козаків. Як Ви вважаєте: козацтво — це певний унікальний тренд у рамках світового суспільства?**

— Це особливе явище, яке органічно виникло з органічних тодішніх обставин суспільного життя українців. Часто мене дратує, коли наголошують, що українці — дуже мирні. Адже лицарство з часів середніх віків для українського народу було рушійною силою. І, власне, в цьому середовищі виникла новаторська засада формування козацької держави.

— **Чи часто повертаєтесь думками-згадками до Чернелиці?**

— З віком — усе частіше і частіше: думкою, спогадами повертаюся до дитячих і юнацьких років.

— **Що легше було Вам навчитися: ловити рибу чи марки збирати?**

— І те, і те. Я виріс в особливих умовах вдома. Забезпечувалися запаси води, дров, потрібно було нарізати січки. А поза тим — був абсолютно вільний.

— **Петро Скуць вдало, як на мене, сконстатував:**

Якщо владі вже й мисль на заваді, —

Горе мислі і владі.

Кому нині більше горе — мислі чи владі (без мислі)?

— Зараз у нас унікальні обставини. Ми виходимо з чергової руїни, до якої нас привів режим Януковича, маємо нові обстави-

ни війни, яка надзвичайно обтяжує становлення держави, маємо надзвичайну деградацію політичного середовища, де панують вузькі кланові, особисті інтереси. Відсутність твердої національної конструкції і корінного реформування економіки приводить до хаосу, зневіри. Владі завжди краще: вона має величезні можливості, може незалежно вирішувати свої проблеми. Важче простим людям. Бо все це відбивається на їхніх родинах, на їхньому становищі. Наша влада і тепер не має чіткої програми еволюції України, яка б мобілізувала народ. І це викликає зневіру в молоді, і вже чимало її покинуло країну.

— **“Колекціонування — це хвороба”, — вважаєте Ви. То коли Ви серйозно “захворіли”?**

— Ще з юнацьких років. Від цього вже нікуди не дінешся: якщо справа захопила, то супроводжуватиме тебе все життя. Бо колекціонер пов’язаний не тільки з предметами колекції, а й з людьми відповідними, середовищем відповідним. Це системне явище.

— **Чи подякували Ви своєму землякові, який переконав Вас залишитися у Львові?**

— Я йому не дякував. Як ми зустрічалися, то він завжди сміявся. Був дивний випадок. У мене дуже багато таких випадків, які ніби знак долі. Наприклад, ще коли був студентом, зустрів стару циганку. І вона, покиваючи на мене пальцем, сказала: “Ти, руський цигане, підійди до мене!” Я відмовився. Але хлопці мене змушили. І вона мені розповіла все про моє майбутнє життя. І так воно потім і склалося. Навіть передбачила, що я зміню професію, стану великим начальником. Тоді було смішно. Але певною мірою згодом це сталося.

— **Ви живете — як хочеться чи таки часто доводиться “давити муку”, тобто підбадьорювати себе?**

— До обрання головою виконкому я був вільним художником — і в професії, і в житті, ніхто мене не обмежував. А коли став головою облвиконкому, — обставини, обов’язки жорстко, залізними обручами вхопили мене.

— **Чи всі Ваші надії, які колись у житті вишикали, згодом здійснились?**

— Була найголовніша: що Україна швидко стане на ноги. І в перші роки, дев'яності, коли Київ плентався в радянському ступорі, моя команда робила все, щоб задати україноцентричний напрям і весь спектр необхідних реформ. Мене весь час нервує і розчаровує проросійськість Києва. Більшість українських керівників вихована на російській культурі, літературі. І оця проросійськість — величезне гальмо в становленні України. Це не дає їм визначитися ментально, з душі. Тому в нас і панує гібридність.

— **Діаспорний українець Аскольд Лозинський запитує у своїй праці: “Чому ми (тобто, українці. — Б.З.) є такими якими є?” Як би Ви йому відповіли?**

— Це результат. Еволюція українського народу останні віки була зумовлена важкими зовнішніми обставинами гніту “старших братів”. Це зумовило дуже специфічну еволюцію. Ми втратили еволюційні властивості. Бо українців переслідували, вбивали, нищили. А до досконалості розвинули адаптаційні властивості. Україна може пристосуватися до будь-яких обставин. І дуже швидко. І це основна причина наших бід. Отримавши незалежність, нам треба було опертися на еволюційні властивості, а їх нема. Вони ж завжди мали би бути. А вони в нас зліквідовані. І це породило хаос, невизначеність. І нам треба вибирати шлях, на якому можна опертися на адаптаційні властивості, входити в міжнародні організації — ЄС, НАТО, де зовнішні вимоги змушують адаптуватися народний організм.

“Доля давала мені великі шанси...”

— **Вас як голову обличконкому підтримували: і Ірина Калинець, яскрава “шістдесятниця”, і перший секретар обкому КПУ Яків Погребняк. Про що це свідчить?**

— Ірина Калинець мене знала — мій характер, мої принципи. А Яків Погребняк підтримував у процесі виборів лише з враження від мого виступу. Бо виступ відрізнявся від всіх інших — конкретикою і висвітленням мети, завдань і шляхів їх розв'язання.

— **В якій ситуації творився осередок НРУ, в чому Ви брали активну участь?**

— Наш осередок на “Мікроприладі” формувалася важко, оскільки це було підприємство оборонного комплексу з великою парторганізацією, з потужним “першим відділом”. Але що ціка-

во: ми з колегами, зокрема з Валерієм Калинюком, легально, крок за кроком, формували осередок. Це було в рамках зміни ідеології. Це унікальний випадок: до нас на дискусії приходив і секретар міському партії Волков, і секретар по ідеології обкому — і проводили дискусії. В присутності тисяч працівників. Це було унікальне видовище. Бо такого більше ніде не було. Це було диво. По кілька годин. Півтора-два місяці. І в результаті ми легальним шляхом на оборонному підприємстві створили осередок НРУ, в який входили тисячі працівників “Мікроприладу” всіх національностей.

— **Бути представником Президента на Львівщині Вам було непросто?**

— Це був унікальний період, який дав змогу нам серйозно впливати на Центр, на Київ. Треба врахувати психологію Президента Леоніда Кравчука. Він людина інтелігентна, дуже уважний до колег, співрозмовників. Л. Кравчук враховував пропозиції. Він розумів, що в нас, на Львівщині, формується ядро реформ. І — оцей український політичний центр. І це дало нам змогу дуже серйозно впливати на загальнодержавні рішення.

Скажу так: кандидати в міністри приїжджали перед призначенням на розмову до Львова. Особливий вплив ми мали на формування українського війська. Ми створили комісію, яка підготувала перші п'ять загальновійськових статутів, розробили термінологію військово-українську і затвердили це указом Президента. Утвердили структуру військового командування України. Ідея розформувати Київський військовий округ і на його базі створити Міністерство оборони йшла від нас. Ідею покрити військовою структурою східні і південні області України теж запропонували. Ідея реорганізації військової вищої школи теж наша.

— **Чому в Україні владні інституції “не бачили” Богдана Гаврилишина — колосальну україноцентричну постать? А він свого часу казав: “Я хочу, щоб в Україні не було бідних людей”.**

— Він був радником всіх Президентів, на початку — і Януковича. Потім зрозумів, що Янукович не може нічого навчитися. Гаврилишин виходив із загальноцивілізаційних принципів утворення держави. А наші Президенти були заморені пострадянщиною. Образ Росії як “матері” тяжив над ними. Навіть підсвідомо. І в цьому якраз полягало те,

що його не чули. З другого боку, Богдан Гаврилишин вважав, за необхідності, навчати будь-якого Президента, а не шукати кандидата і його пропагувати.

— **Як зупинити відтік творчої молоді за кордон?**

— Звичайно, це явище негативне, бо зумовлене внутрішніми обставинами в Україні. З іншого боку — позитивне: у людей є можливість знаходити крашу долі. Тож нашій владі потрібно змінити внутрішнє середовище в Україні — з тим, щоб молодь поверталася. Але — не ми перші, не ми — останні. Туреччина в 60-ті роки також дечого зазнала: мільйони турків виїхали в Європу. Пройшовши певний вишкіл, вони повернулись додому і поставили Туреччину на ноги.

— **Чи знають у бібліотечному світі, що у Бібліотеці ім. В. Стефаника “найбільше в світі зібрання українців” (гендиректор Бібліотеки ім. В. Стефаника Василь Ферштейн)?**

— Професіонали знають. Без сумніву. Зараз триває оцифрування наших документів. Підвищується інтерес західних науковців до нас. І зіграє відповідну роль в пізнішій Україні.

— **Чи вдасться знайти у Львові будинок для створення музею екслібрису?**

— Я не думаю, що треба вже екслібрис виділяти в окрему гілку. Для Львова потрібно знайти приміщення для літературного музею.

— **Ця проблема, пане Степане, вже роками обговорюється. І передусім — у Львівському відділенні НСПУ.**

— Погодьтеся: це велика несправедливість, що немає відповідної будівлі.

— **Про що мрієте?**

— Мрію про тверду, поважану в світі, сильну Українську державу. Боротьба за долю України охоплює всі напрями. За десятки років кількість напрямів неймовірно розширилась: у боротьбі за Україну. Ця боротьба — і в зовнішньому світі, і у внутрішньому, і в кожній родині. Головне, щоб ця боротьба завершилася в руслі конструктивізму, в утвердженні цивілізаційної форми державницького життя, щоб вона не привела до руїни, яка вже не раз опановувала Україну.

Спілкувався
Богдан ЗАЛІЗНЯК,
керівник прес-центру наукової журналістики Західного наукового центру НАНУ і МОНУ, член НСПУ і НСЖУ, м. Львів

«Ніхто, крім нас»

Микола ВЛАДЗІМІРСЬКИЙ
Фото автора

У приміщенні ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка (вул. Хрещатик, 10-б) до 150-річчя Товариства відкрилася виставка картин художниці Марини Соченко, під гаслом — “Ніхто, крім нас”.

Виставка присвячена героям визвольних змагань України і складається з трьох розділів. Перший розділ представляє жанр історичного портрета, зокрема портрети “радян”-просвітян (співробітників газети “Рада”), членів Центральної Ради Сергія Єфремова, Петра Дорошенка, Володимира Леонтовича, Софії Русової, мецената і фундатора газети “Рада” Євгена Чикаленка, командирів армії УНР Петра Болбочана і Олексія Алмазова.

У другому розділі представлені портрети героїв Майдану, людей, які вийшли відстоювати свою гідність, виконані безпосередньо під час гарячих днів і ночей, через які пройшли повстанці. Представлені картини — це репортажі подій, свідком і учасником яких була художниця.

У центральній частині експозиції портрети воїнів, створені в госпіталах, а також під час подорожі на передову лінію фронту. Кожен портрет-образ воїна зі своїм характером, своєю долею. Серед них 23-річний Рустем Параліп, у якого в Іловайську загинуло два брати-близнюки, і який пішов воювати за Україну, санінструктор Наталя Трофімчук, майданівець і доброволець, яка в 58 років несе службу на передовій, доброволець Юрій Лисенко, який пройшов Іловайськ, взявши полонених, зумів вивести свій підрозділ, але вийшов звідти з сивим волоссям.

Центр експозиції — портрет Тараса Шевченка, який об'єднує виставку і є уособленням боротьби за свободу України.

Марина Петрівна Соченко — відома українська художниця, волонтер, яка плідно працює в галузі образотворчого мистецтва майже 30 років. 20 років викладає в Наці-

ональній академії образотворчого мистецтва і архітектури. Заслужений діяч мистецтв України. Член Національної спілки художників України. Її творчість базується на глибокій національній традиції, патріотизмі. Художниця поєднує високий професіоналізм з активною громадянською позицією.

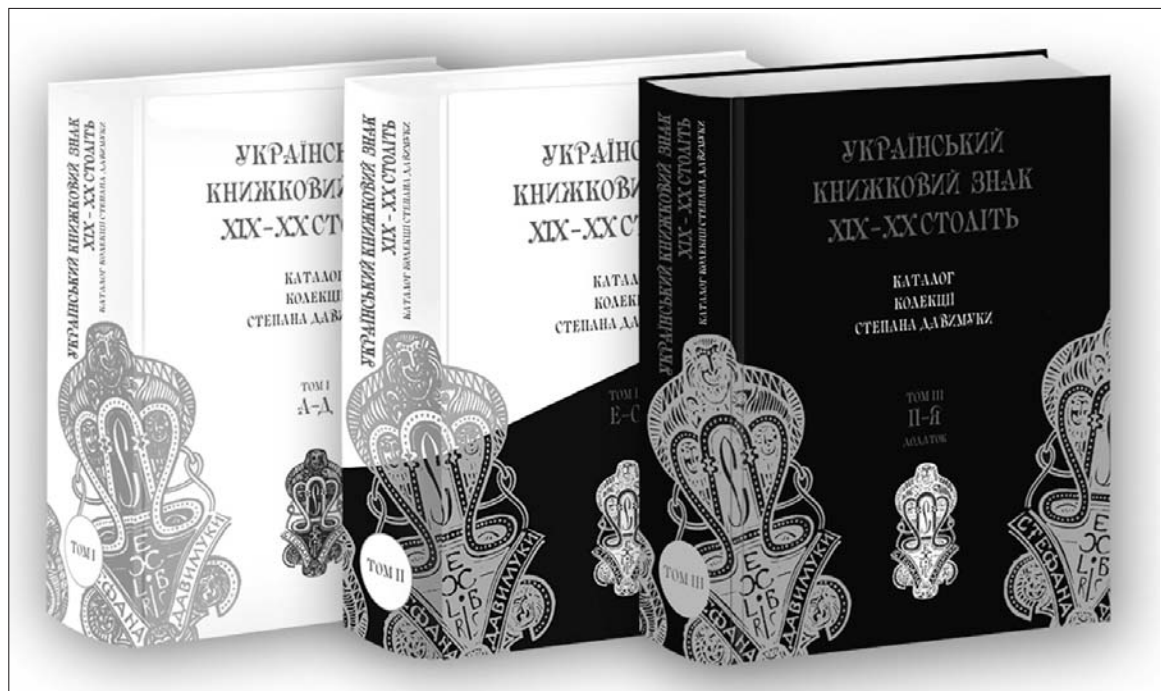
З першого маршу “мільйонів”, що рушив від пам'ятника Т. Шевченку до Європейської площі 2013 року, стала сучасним художником-літописцем подій, через які пройшла вся свідомо Україна. Вражена пробудженням народної волі, писала картини-репортажі народних віч, робила замальовки. У Будинку профспілок уже без вікон на прохання захисників Майдану Марина Соченко зуміла зробити виставку картин, яка стала своєрідним оберегом для тих змучених і змерзляхлонців, що несли варту на Майдані. Серед них були справжні герої, яких тільки і встигав фіксувати олівець художника. Це була психологічна підтримка тих, хто стояв на Майдані. Так була створена галерея портретів учасників Майдану з різних міст і сіл України.

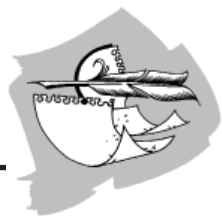
Після початку війни, продовживши волонтерську діяльність, малювала в госпіталах поранених добровольців, бійців АТО. Створила серію портретів воїнів, які воювали або ї досі несуть свій військовий обов'язок.

Альбом “Обличчя Майдану” став її вагомим внеском у відображення тих трагічних і славних подій в українському образотворчому мистецтві і отримав престижну премію НСПУ “Благовіст”.

М. П. Соченко має понад сорок персональних виставок (“Борітеся — поборете”, “Україно! Ти — моя молитва”, “Світе тихий, краю милий”, “Обличчя Майдану” у Верховній Раді України, “Заради майбутнього України” в Українському домі).

У складі високомобільної групи центру морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України була на передовій лінії фронту, звідки привезла 65 портретів героїв, захисників України. У результаті до Дня збройних сил України в Українському домі презентувала виставку “Народжені вільними”.

Понад 100 років тому вигнаний із Київського університету Св. Володимира за так званий український націоналізм майбутній міністр освіти і міністр віровизнань уряду Української Народної Республіки Іван Огієнко поставив перед собою винесене у заголовок цієї добірки матеріалів запитання. І попрямував шукати відповіді у віддалені села Київської губернії.

Низка публікацій тодішнього журналіста-початківця Огієнка на сторінках однієї з перших українських газет “Рада” засвідчила таку тривожну тенденцію: спрагле до народного слова і правди українське село захалося в лещатах дешевої або безкоштовно поширюваної російськомовної і багато в чому шовіністично налаштованої до українства преси, що сунулася в ці краї з центрів Російської імперії Москви і Петербурга.

Нині я запропонував пройтися із таким запитанням селами, звідки походять, юним слухачам свого майстер-класу під час недавнього виїзду до чернігівського Ніжина.

Історія, хоч як це дивно, повторилася. Знекровлене духовно й фізично, розчароване владою нинішнє наше село все ж зберегло потяг до знань і українського друкованого слова. Однак ця наша знакова в національній історії коліска нації за більш ніж чверть століття Української незалежності так і не вийшла з тенет російськомовного інформаційного простору — здебільше телевізійного на кшталт антиукраїнського “Інтера” чи одного-двох олігархічних каналів. Ба більше — свіжих книжок по наших селах, виданих у Росії, стає дедалі більше. Українських же, із новими, пострадянськими і постросійськими авторами та актуальною україноцентричною тематикою, стає дедалі менше. Те саме і з українськомовними газетами.

Донині в цій темі існували дві кричущі проблеми, про які всі знають і на які всі заплещують очі: відсутність можливості для сільських мешканців придбати сучасну українську книгу та радянськість і російськість безнадійно перестарілих фондів місцевих бібліотек. До цих двох шойно додається третя проблема: масове закриття поштових відділень у сільській місцевості.

Книжкові крамниці тепер важко знайти навіть у райцентрах. Замість книгарень, які за радянщини були чи не в кожному більшому селі, книги нині активно продають... при церковних крамницях. Уявіть собі: не при сільрадах, не при школах, не при відділеннях “Просвіт”, яких тут давно немає, а при церквах.

Якщо мати на оці, що в переважній більшості українських сіл справою віри православних тепер фактично безроздільно, за потуранням влади, керує саме Московська церква, не важко здогадатися, що за читиво пропонують тамтешнім читачам часті тут емісари з головних осередків “русского міра” — Києво-Печерської, Почаївської лаври, також підмосковного Сергієвого Посаду. Скажімо, книжковий ряд у церкві Св. Варвари

ніжинського села Кропивна, яку днями відвідав, своїм російським слідом і просійською тематикою направду таки шокував мене. Не зле було б час від часу перевіряти такі розкладки працівникам СБУ, якби вони були повсюди патріотично налаштованими.

Ще страхотливішою є ситуація з сільськими бібліотеками. Там, де вони збереглися, книжковий рух ледь жевріє. Фактично вже третє десятиліття від імені Української держави сюди вже нічого не надсилають. Обходяться принагідними, часто випадковими, подарунками небайдужих або купівлею одиничних видань за здану макулатуру.

Маємо й нове страхіття: в села перестають надходити газети. Зокрема й місцеві, до яких селяни віддавна мали особливу довіру.

Не втримаюся від такого порівняння.

У моїй рідній Данині у радянські роки було вісім листонош. І вони упродовж шести днів (крім понеділка) об’їжджали велосипедами свої кути-дільниці з туго набитими великими сумками, залишаючи в поштових скриньках чи не кожного двору по кілька газет. Спеціальна машина з району прибувала до хати-пошти в центрі села за строго контрольованим владою графіком також шість разів на тиждень — не пізніше 13-ї години. Так правляча верхівка тоталітарної держави дбала про ідеологічне виховання мас і формування в підростаючого покоління комуністичного світогляду.

Тепер на всю коліс густо залюднену й велику Данину — один листоноша. І обходить він село зі своєю тоненькою сумкою... раз на тиждень. Бо поштова розвозка з Ніжина приїздить сюди лише в п’ятницю. Отож тут уже роками читають застарілі газети.

Скидається на те, що й цих кілька десятків газет незабаром селяни перестануть передплачувати. У селі вже знають: на весь район поштової відділення залишаться лише в трьох селах: Лосинівці, Талалаївці та Вертіївці. У усіх інших — закриваються. І так новочасні ініціатори українських реформ вирішили чинити по всій Україні.

Що тут коментувати?..

Лиш додам, що творчу вправу “Що читають на селі?” з мого всеукраїнського майстер-класу “Українська журналістика в європейському контексті” цього разу виконували студенти Ніжинського університету імені Миколи Гоголя.

Читаймо, шановний читачу, їхні нав’язані, але правдиві замітки. Вони не можуть не викликати шему в душах тих, хто ще не збайдужів, не зневірився. Відтак думаймо. І діймо. Бо, як казав багато літ тому мудрий Дідро, людина перестає думати тоді, коли перестає читати.

Може, якраз цього й прагне нинішня українська влада?

Микола ТИМОШИК,
доктор філологічних наук,
професор, журналіст

Що читають у селі?

Чи усвідомлює нинішня влада суть духовної деградації української глинки? Чи прораховувала масштаби втрат на цьому важливому державотворчому напрямі?

Валентина ГАВРИЛЕНКО:
“Торік за макулатуру для бібліотеки було куплено 7 книг”

Красний Колядин — село в Талалаївському районі, розташоване на річці Ромни, за 20 км від районного центру. Сільраді підпорядковані населені пункти Глинська, Зелений Гай і Левіщина. Дворів — 627, населення — 1039 осіб.

У селі головним духовним осередком є бібліотека місцевої загальноосвітньої школи. Зазвичай за день її відвідують близько двадцяти учнів різних класів.

З найпопулярніших молодші читачі називали: “Пригоди в країні невидимок”, “Повчальні пригоди хлопчика Колі”, “Моя Україна” та інші дитячі видання українською мовою. Учні старших класів називали “25 років віч-на-віч з Чорнобилем” О. Гусева, “Історія України: джерельний літопис” В. Червінського, “Батурин” Б. Лепкого, “Лицарі булави” М. Шура.

Молодь у селі, віком 17–25 років здебільшого читає зарубіжних письменників, таких, як Даніель Дефо, Стівен Кінг, Джек Лондон, з українських сучасних — Валентина Мастерова, Любо Дашвар. За жанрами найпопулярніші детективи, пригоди та фантастика. Хоч сільська молодь і читає книги, але бібліотеку не відвідує. Можливо, тому, що в Інтернеті є доступ до всіх книг.

Що читають дорослі мешканці села, які обминають бібліотеку або ходять туди не вряди-годи?

Зазвичай називають Шевченка, Тютюнника або Малишка. Немало селян середнього та літнього віку передплачують газети — районну “Трибуну хлібороба”, та обласні газети “Гарт”, “Чернігівський вісник”.

У більшості мешканців Красного Колядина вдома є Біблія, Псалтир чи Євангелія і “Кобзар”.

Взяті у бібліотеці книги повертають у добром стані, іноді підклеюють, але бувають випадки, коли у читачів є молодші братики чи сестрички, які можуть щось домалювати. Іноді батьки або бабусі учнів просять дозволу брати книги у шкільній бібліотеці.

Щоб хоч якось оновити фонд (нові видання давно не надходили), бібліотекар просить відвідувачів приносити макулатуру. Здавши її, купує потрібні книги. У такий спосіб торік вдалося придбати... аж 7 книг. А в попередні роки коштів за здану макулатуру вистачало на 60 і більше книг.

Для промоції української книги проводяться різні культурні заходи. Торік, наприклад, на честь народження Тараса Шевченка близько двадцяти п’яти учнів 1–4 класів прочитали на пам’ять 100 його віршів. Ще одна з гарних ініціатив бібліотеки — виставка малюнків школярів на теми з прочитаних книг.

У багатьох сільських хатах є власні міні-бібліотеки. Наприклад, у сім’ї Бельських вона налічує близько трьохсот книг, у шкільного вчителя історії М. Севрюка до домашнього книгозбирання входить 170 книг, у студента першого курсу В. Батьока — 150.

Анастасія РЖАНСЬКА:
“Школярі хочуть читати, але книжок не вистачає”

Ріпки — селище міського типу, районний центр на чернігівському Поліссі. Населення становить близько 7,2 тис. осіб. Селищній раді підпорядковане село Глинська.

Рік тому в Ріпках закрили єдину на весь район книгарню. Фонд районної бібліотеки помітно зменшився за рахунок списання книг у рамках процесу декомунізації. А ось новинками тут похвалитися не можуть — про колишнє систематичне централізоване постачання книгами через обласний бібліотектор лише згадують.

З’явилися нові форми поповнення бібліотечних фондів: подарунки небайдужих, домашні колекції, купівля окремих

видань за рахунок зданої макулатури. Але таких надходжень небагато.

Не густо з книгами і в бібліотеці Ріпкинської загальноосвітньої школи. “Школярі хочуть читати, але книжок не вистачає”, — сказала завідувачка шкільної бібліотеки Алла Ревенюк.

Своє дослідження я продовжила просто на вулиці. Серед опитаних були і вчителі, і лікарі, і робітники, і пенсіонери. Більшість про новини довідуються з районної газети “Життя Полісся”. Наклад її 2400 примірників. Серед опитуваних усі передплачують цю газету.

Щодо книжок, то більшість опитуваних мають власні домашні бібліотеки. А в них серед улюблених — Тарас Шевченко, Ольга Кобилянська, Микола Гоголь, Іван Котляревський. Та всі ці книжки, кажуть мої співрозмовники, були прочитані ще змолodu, зараз же читають тільки газети. Кажуть, ніколи.

Пенсіонери надають перевагу програмам телебачення. Їхній вибір невеликий — “Інтер”, Плюси, 5-й.

Та все ж у моєму селищі є багато розумних та освічених людей. Усі сподіваються, що і в Ріпках, і в Україні колись же мусить піти на краще.

Сніжана ПРОТАЩУК:
“Найцінніша у хаті книга — ріднина Біблія 1823 року”

Орликівка — село в Семенівському районі. Раніше мало назву Карповичська Рудня. Населення — 225 мешканців. 1897 року тут мешкало 1396 осіб.

Ще десять літ тому у сільській бібліотеці було вдосталь читачів: і молодих, і старших. Тепер книгозбірня — у жалюгідному стані. 2017 року за рахунок центральної районної бібліотеки вона поповнилася лише на 18 книжок і наразі її фонд складає 3018 примірників. І, що найприкріше, чи не всі — російською мовою.

“На мою думку, люди не відвідують бібліотеку тому, що взимку холодно, та через вік. Деякі лінуються, а деякі просто не хочуть. Людям похилого віку я беру книги в районній бібліотеці та приношу додому. Щодо молоді, то зараз більшість шукає щось своє в Інтернеті. Утім, школярі цікавляться книгами, які стосуються саме шкільної програми. Шкода, але мені здається, що бібліотека в селі нині на межі виживання, — ділиться думками бібліотекар Алла Романенко.

Ось цікаві думки мешканців мого села, в яких я брала інтерв’ю на цю тему:

Олена, бухгалтер, 55 років:

— Я не відвідую сільську бібліотеку, адже маю власну домашню, яка налічує близько 500 примірників. Більшу половину отримала від батька, деякі купувала. Половину книжок при переїзді з Херсонської області віддала до бібліотеки. Вдома з найцінніших для мене — ріднина Біблія 1823 року. Ще — “Кобзар” та “Декамерон” українською мовою. Останній із прочитаного — роман Маркеса “Сто років самотності”.

Наталія, безробітна, 40 років:

— Книгами не цікавлюсь, але залюбки можу переглянути газети, почитати новини, історії людей та їх долі.

Василь Васильович, пенсіонер, 73 роки:

— У книгах пишуть багато неправди, а я не люблю брехні. Але все-таки читаю, коли все поділено на короткі розповіді. Найбільше, з прочитаного, мені подобається книга Павла Автомонова “Коли розлучаються двоє”. Читаю газети. Люблю Тараса Шевченка, адже він писав правду про сільських людей. Ось цю фразу його часто повторюю: “...А у селах у веселих // І люди веселі. // Воно б, може, так і сталось, // Якби не осталося // Сліду панського в Україні”.

Катерина, в декретній відпустці, 33 роки:

— Постійно читаю, іноді на стільки захоплююся сюжетом, що не помічаю як

летить час. За день можемо прочитати книгу. Маю маленьких дітей, читаю їм казки на ніч, сподіваюся, що вони в майбутньому також полюблять читати, адже це джерело знань. Коли людина читає, то вона духовно збагачується, розвивається.

Владислав, учень 8 класу, 14 років:

— Подобається читати, але не паперові, а електронні книги. Останнє, що прочитав з Інтернету, був роман Стівена Кінга “Воно”. Дуже захоплива книга, особливо її цікаво було перечитувати після екранізації фільму за цим сюжетом. Також отримав дивні враження від роману “Алхімік” Пауло Коельйо. Читав також “Інферно” Дена Брауна, “Декамерон” Джованні Бокаччо та “Віднесені вітром” Маргарет Мітчелл. Саме з цього роману і є моя улюблена цитата: “У щастя немає завтрашнього дня, у нього немає і вчорашнього”.

У кожного різні смаки щодо друкованої продукції, але роблю приємний висновок від виконання цього завдання: багатьох мешканців моєї Орликівки єднає любов до книги, потяг до правдивого слова. Побільше б такого.

Ірина ЧУБЕНКО:

“Наша мрія — мультимедійний проєктор і принтер”

Ладан — селище міського типу у Прилуцькому районі. Йому підпорядковане село Подище. Мешкає 6151 особа. До райцентру 18 кілометрів.

Віддавна в селищі було чотири великі бібліотеки, залишилися дві. Це філія Прилуцької районної бібліотеки і книгозбірня гімназії. Останню називають по-старому — шкільною. Працює з 1966 року.

Зі слів бібліотекарки Наталії Мосіч, тут налічується 26442 книги, 510 постійних читачів.

— На жаль, книжок давно не закуповуємо, немає коштів, — каже вона. — Вкрай бракує сучасної літератури, якою цікавляться і молодші, і старші читачі. Наша мрія — мультимедійний проєктор і принтер. За останні 27 років додалося 2897 книг. Здебільшого подарунки. Немало їх отримали від знаного земляка — заслуженого артиста України Бориса Харитонова.

Провела опитування у 18-ти шестикласників: лише два відсотки учнів класу щось читали поза програмою. Приємно вразила допитливістю Катя Гаман. Вона добре знає і “Тореадорів з Васюківки”, і “Пригоди Поліни та Каті”. А ще — вправно грає на фортепіано.

На думку вчительки з 31-річним стажем Наталії Титуленко, в Ладані активних читачів — близько 10 відсотків. Та й ці здебільшого цікавляться детективами та жіночими романами.

Дослідження предмета читання переросло у питання загального розвитку громадян. Тут культурний розквіт спостерігаємо лише особистий. Варто замислитись.

Станіслав КАРМАЗІН:

“Люди ніколи не перестануть читати”

Брагинці — село у Варвинському районі. Населення 289 осіб.

Із чотирьох груп опитаних за віковою категорією варто виокремити школярів. У розмові всі сходилися на тому, що читати мусять за шкільною програмою.

Найбільш зачитаними бібліотечними книгами в селі для них є твори українських письменників Григора Тютюнника, Володимира Винниченка, Всеволода Нестайка. Із зарубіжних — Джек Лондон, Ганс-Християн Андерсен, Марк Твен.

І ці розповіді не можуть не тішити. Адже на прикладах життя простих сільських юнаків Климка та Федька, подарованих нам Володимиром Винниченком та Григором Тютюнником, юні читачі замислюються над людськими долями, про цінність життя, даного нам Всевишнім, про важливість стосунків з найріднішими людьми, і, нарешті, про співчуття до ближнього. Разом із Павлушею та Явою, з твору “Тореадори з Васюківки”, наша дівчата зрозуміє, наскільки цінно мати справжнього друга, який завжди буде поруч і ніколи не зрадить, а Том Соєр

відкриє сільським дітям панораму пригородницького світу.

Казки Андерсена завжди несуть надію і світло в людські стосунки.

Те, що багатство порівняно з людським життям ніщо і не має ніякої цінності, нам доведе головний герой твору Джека Лондона “Жага до життя”. А ще — навчить йти до своєї мети, долаючи всі перешкоди на своєму шляху.

І ще одна важлива думка з цього пам’ятного опитування земляків про користь читання. Якщо ми зараз перестанемо читати, то як тоді сформуємо зі свого середовища нового Шевченка, Сквороду? Чи матимемо підстави сподіватися на національного поведиря, свого національного Вашингтона, який нині, як ніколи, потрібен Україні?

Марина ЛОЦЬКО

Головна для села книга — “Моя Хотинівка — душі криниця”

Хотинівка — село в Носівському районі. Входить до Мринської об’єднаної територіальної громади. Мешкає 567 осіб. Школи немає.

Дивом у селі збереглася бібліотека. Загальний фонд налічує 10 848 назв книг. Тут можна відшукати книги на різну тематику: суспільно-політичну, економічну, юридичну, природничу, сільськогосподарську та ін. Більшість книг українською мовою.

85 відсотків мешканців села є читачами бібліотеки. Але книги старі, читані-перечитані. Відвернулася держава від села і в книжковому питанні.

Особливо популярною в селі є книжка місцевих мешканців — Василя Голодної та Валентини Спаських. Тут описана історія села від його заснування до сьогодні. Її перечитали всі хотинівці, дехто навіть кілька разів.

Улюбленими письменниками селяни називали Юрія Мушкетика, Оксану Забужко, Сергія Жадана.

Приємно вразила співрозмовниця Василя, 46 років: “Не розумію тих людей, які не читають. Мене все життя супроводжували книги. У мене вже звичка: перед сном мушу прочитати бодай дві сторінки, бо інакше не засну”.

Марія НАУМЕНКО:

“Віддавна книга в українських родинах була великою цінністю”

Сільська околиця Чернігова.

Більшість моїх співрозмовників були людьми літнього віку. Саме від таких можна почути багато позитивних відгуків про книги, особливо з української класики. Прочитані у ранньому дитинстві книги залишили той самий садок вишневиї колохати глибоко у душі людини. І він завжди підтримує, дає надію і сили йти вперед, з надією дивитись у майбутнє.

— Свій старенький “Кобзар” бережу як пам’ять. Сторінки вже припали пилом, листочки пожовкли, але він усе одно стоїть на найвиднішому місці. Ох, скільки він усього пережив. Ще молодою купила його за останні гроші в якогось дідуся. Чоловік дуже сварився, казав, що за мої книжки ще покарати можуть. Але, дякуючи Богові, все обійшлося, — в розмову вступає Лідія Павлівна, 76 років.

Старші люди завжди цінували книгу. Ось, наприклад, у сім’ї пенсіонерки Людмили Дмитрівни, 60 років, є незвична книжкова реліквія — Псалтир. Незвичність його не лише в тому, що він дуже давній. Дідусь моєї співрозмовниці колись працював священником у церкві, і з тим Псалтирем, здавалося, ніколи не розлучався. У святій книзі було спеціально залишено наприкінці немало порожніх сторінок. Туди й занотовував чи не щодня усілякі відомості: хто й коли народився чи помер, якою була погода, що важливого сталося в селі.

Коли мама моєї співрозмовниці переїжджала до Чернігова, книжку загубила. Але знайшла через 20 років у її тітці. Тепер вона в хаті на видному місці, як сімейна реліквія.

А на площі біля кафе “Буба” в Чернігові є місце, де можна безкоштовно взяти книжку. Умовою цього є те, що на те місце ти маєш покласти свою. Таке явище в усьому світі називають букросингом. Добре, що й до нас це прийшло.

Зняти полуду з очей

Юрій МУШКЕТИК

Як же потужно, сильно і довго діяла мерзотна неключима совіцька московська пропаганда на наших людей, і як безборонно діє та сама московська російська пропаганда нині. А наша нічого не робить, спить у холодочку.

Розмовляю зі знайомим українським бізнесменом (він у мене тільки один) і він: “Бандери, бандери, бандери, мало їх стріляли і гноїли в таборах, а вони й тепер...” Подібне чую і в автобусі, і в троллейбусі. Мій знайомий просторікує, що Бандера і бандерівці служили німцям, фашистам і самі були фашистами. Але ж яка нища і гола ця брехня і чому ми її чуємо і терпимо? Просто відправити слухачів до газет передвоєнних, зокрема тридцять дев’ятого року. Ці газети, журнали є в багатьох великих бібліотеках. З них видно, як 1939 року мешканці західних областей зустрічали Червону Армію: квітами, усмішками радості, поцілунками, хлібом-сіллю. Жаско ждали братів зі сходу. І це правда.

А в сорок першому ці самі люди стріляли в спину відступаючій Червоній Армії. І це теж правда. Чому?

І. Для мене відомі неключимі підлості радянської влади. Але тут і я не можу втямити. Увійшовши, радянська влада одразу роздала селянам землю: “Збулась віковична мрія селянина мати власну землю”. І одразу ж, щойно селяни її скопали, виорали, засіяли — забрали назад, об’явивши колгоспи. Для чого було її роздавати, для чого драгувати селян, адже знали, що будуть колгоспи. Їх теж не хотіли, але б перенесли легше.

II. Релігія. І на Сході церкви було закрито. Поступово. Деяких священників відправили в Сибір, інші залишилися, працювали в колгоспах, на підприємствах.

Одразу закрили церкви і всіх священників у Сибір. Священників православних, це тепер у Західній Україні чимало католиків-українців, тоді їх не було. Там віками йшла боротьба з католицизмом, з унією. (“Гайдамаки” Шевченка). І священник для мирян був і сповідальником, і радником, і агітатором. Зрозуміло, люди цього не могли перенести.

III. КПЗУ — Комуністична партія Західної України, вона була найчисленніша і найбойовитіша з усіх компартій світу, після ВКП(б).

Коли прийшла радянська влада, відразу наказ: здайте партквитки. А той комуніст: “Не здам, я за нього просидів десять літ у страшній польській тюрмі Березі Картузькій”. “Не здає? В Сибір”.

IV. Водночас були закриті всі “Просвіти”, всі українські школи, бібліотеки

і все інше українське переводилось на російську мову. Так само як до цього на польську.

І народ повстав. Народ! Удень чоловіки працювали в колгоспі, а увечері діставали з-під стріхи гвєра і йшли на роздоріжжя або до сільради. ОУН, УПА — це ж не одиниці, не якісь придумані радянською владою бандити. Недарма на боротьбу з ними були послані регулярні війська, полки, дивізії, армії.

А звинувачувати цілий народ — остання справа.

Отже, ніхто ніколи не розповів і крихти правди про ОУН-УПА. Хоча б хто такі бандерівці і мельниківці, яка їхня програма, що вони робили. І краєли й крають: бандерівці співпрацювали з німцями, були фашистами. А поставте найпростіше запитання: де був у війну Степан Бандера? Сидів у страшному німецькому концтаборі Заксенхаузен. А три його брати? Були розстріляні німцями. Скажіть, могла людина служити тим, хто розстріляв її братів? Так, вони боролися одразу з німцями, росіянами, польською поліцією.

І знову треба казати правду, хоч і не зовсім приємну. ОУН сподівалася на німців, що вони дадуть можливість створити незалежну Україну. Вже й створили уряд. І одразу ці сподівання розвіялися. Німці арештували той уряд і Бандеру, як арештували і знищили його соратників по політичній лінії: сина поета Олеса Олега Ольжича і Олену Телігу (в нас у Києві є вулиця Олени Теліги), її розстріляли в Бабиному Яру. ОУНівці (більше мельниківці) йшли групами слідом за німцями, утворювали свій місцевий уряд. Так у Києві в управі були майже всі ОУНівці, і в редакції газети “Українське слово” теж. Гестапо розкрило і всіх понищили. Так, наприклад, ви читали “Молодо гвардію” Фадєєва. Там зрадник Стахів. Він був у моєї хаті. Прочитавши перший варіант “Молодої гвардії” в журналі, він подав до міжнародного суду, й Фадєєв швиденько поміняв прізвище зрадника. Його йому підсунув КДБ. Стахів не мав жодного стосунку до Молодої гвардії, як і до німців, до гестапо, а був одним із керівників ОУНівської групи, яка йшла творити місцеву владу. І зовсім несосвітена брехня, яку тиражували й тиражують в інформаційнім просторі російсько-совіцької окупанти: бандерівці співробітничали з німцями. Про це й говорити шкода. Сьогодні написано сотні розповідей, спогадів, як боролися бандерівці і мельниківці з німцями, з фашистами, як гинули сотнями і тисячами, а їх ще й обпльовують совіцькі служки. Кадебісти ж створювали провокативні загопи, перодеялися в ОУНівці і творили безчинства, ніби їх робили ОУНівці. Про це вже писали й колишні керівники партизанської боротьби, зокрема Строкач. Так партизанські енкаведистські загопи Медведєва і Кузнєцова убивали німця, підкидали під село, яке підтримувало ОУНівців, і німецькі карателі село знищували. Кузнєцов загинув від рук бандерівців, бо був у формі гауптмана, загинув як німець.

І знову ж таки, все це ніхто не роз’яснив народу. Нашим урядовцям ніколи — вони рахують гроші. А вже ж минуло стільки часу!

І сказати повинні ми. Ми маємо можливість. Ми можемо писати в газети, журнали, виступати по радіо і телебаченню. У нас, слава Богу, таки є демократія. До мене приїздив знайомий білорус, як він заздриє. Казав: “Ви можете говорити правду. А в нас усе на замку”.

Цінуймо. Працюймо. Читаймо!

Лариса ТКАЧ,
член ради «Просвіти»
ім. Т. Г. Шевченка

Поринути в події столітньої давнини мали змогу 36 лідерів учнівського самоврядування закладів освіти Рівного, просвітяни та вчителі історії. Вони нещодав-

но побували на місці легендарного бою під Крутами. Екскурсійна поїздка відбулась у межах загальнонаціонального проекту «Рівне — місто унікальних подій», зокрема проекту «Просвіта сіє світло», що реалізує ГО «Рівненське міське об'єднання ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка» (голова Катерина Си-

Крути. Екскурс у минуле

Добре кажуть: «Хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього». І це справді так, бо так само, як дерево тримається в землі своїм корінням, так людина тримається своїм минулим. Саме тому ми повинні знати історію. А історія наша полита кров'ю і слізьми. Однією з найтрагічніших її сторінок є бій під Крутами.

чик) разом з управлінням культури та туризму й управління освіти Рівненського міськвиконкому.

— Із нагоди 150-річчя створення Товариства «Просвіта» та з метою формування високоморальних рис громадянина України, виховання у дітей і молоді інтересу до вивчення історії рідного краю та розвитку учнівського самоврядування Рівненська міська «Просвіта» реалізувала одну з подій проекту «Просвіта сіє світло», здійснивши поїздку на станцію Крути Чернігівської області, — розповідає Катерина Сичик, — адже патріотичне виховання підростаючого покоління є одним із головних напрямів роботи просвітян. Бій під Крутами став символом жертвості та сумління для української молоді всіх поколінь. Крутянська молодь знала, що саме їй доведеться віддати найдорожче і йти назустріч жорстокому ворогові, щоб у смертельному герці боронити проголошену 22 січня 2018 року незалежність Української держави. Майже всі вони загинули... Крутяни виконали свою місію перед Батьківщиною, довівши, що боротьба за свободу і незалежність України ніколи не припиняється.

Меморіальний комплекс «Пам'яті героїв Крут» розкриває героїчну подію української військової історії, яка відбулася 29 січня 1918 року. Цей бій тривав 5 годин між 4-тисячним підрозді-

лом російської Червоної гвардії та загonom із київських курсантів і козаків «Вільного козацтва», що загалом нараховував близько чотирьох сотень вояків. У бою під Крутами оборонці української державності призупинили наступ противника і здійснили організований відступ, руйнуючи за собою колії і мости. Російське радянське військо втратило боєздатність на чотири дні. Ця затримка ворога дала змогу українській делегації укласти Брест-Литовський мирний договір, який врятував молоду українську державність.

У складі меморіалу символічна могила загиблих, ставок у формі хреста, каплиця і монумент битви під Крутами у вигляді встановленої на пагорбі колони. Ця червона колона має нагадувати про колони Київського університету, звідки були більшість полеглих під Крутами студентів.

Музейна експозиція складається з залізничної платформи та 5-ти залів-вагонів, які стилізовані зовні під вагони тих часів. Експозиція розпочинається з відкритої залізничної платформи з гарматою. Продовження огляду — у залах-вагонах, де представлені експонати розповідають про розвиток українського національного руху початку ХХ століття, ключові події Української революції 1917 року, проголошення УНР, дії більшовицької Росії проти моло-

дої Української держави, бій біля станції Крути та повстання на заводі «Арсенал». 2-й вагон є своєрідним експонатом, оскільки він був призначений для проведення санітарного огляду вояків під час військових дій. Зал-вагон № 3 присвячений бою біля станції Крути, повстанню на заводі «Арсенал». Він показує значення крутянського бою для подальших бойових дій на території України. У 4-му залі-вагоні розміщено копії документів і кіно-фотодокументи, які висвітлюють часи Української революції (1918—1921 рр.), гетьманату П. Скоропадського, доби Директорії, ЗУНР.

Завершує огляд музею вдало поєднана експозиція з подіями, які сьогодні відбуваються на сході нашої держави. Розповіді екскурсуючих про крутян проводять історичні паралелі до нашого сьогодення. Так само, як і сто років тому під Крутами, українська молодь відстоює незалежність держави від російського агресора на сході України.

Юні рівненці, попри неблизьку дорогу, із захопленням слухали екскурсію про подвиг молодих хлопців, аналізували почуте, замислюючись над паралелями подій, висловлювали думки щодо побаченого.

— Коли мені запропонували поїхати на екскурсію у Крути, одразу погодилася і не пошкодувала. Адже не часто випадає нагода

Просвітяни Кременеччини вшанували героїв

Лілія СЛЕДЗІНСЬКА,
голова Кременецького РО ВУТ
«Просвіта» ім. Т. Шевченка

Зупиняємось у центрі села біля каплички, спорудженої 1993 року зусиллями дослідника повстанської бойової слави минулого Василя Олійника — просвітянина, який сьогодні очолює громадську організацію ОУН Кременеччини.

Далі проїжджаємо на чотири кілометри в ліс, у ту сьогодні безлюдну місцину, де в березні 1943-го постав перший у наших краях повстанський табір, що його тоді очолював кременчанин Микола Медведський — «Хрін». За розповідями старожилів та за сторінками Літопису УПА, це була повстанська столиця, організована борцями за волю України проти окупантів — червоних і коричневих.

Коли постало питання, як захищати рідну землю від нацизму, Микола Медведський вивів до Стіжеського лісу велику групу охоронців громадського порядку з волинського міста Кременця, адже до 1939 року Кременеччина була у складі Волинської губернії.

Територія повстанської столиці охоплювала чималу площу — гектарів десять. Тут розмістився командний штаб, який очолював Микола Медведський. До складу керівників повстанського загону входили: Михайло Данилюк «Блакитний» — повітовий провідник ОУН, старшини УНР «Орлик», «Скоб», «Бойко». Політвиховником став «Чорнота» (Василь Штуль).

Щороку у червні делегація від Кременецького районного об'єднання товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка (а таких років сьогодні нарахувалося аж 25) їде в село Стіжок Шумського району на Тернопільщині, щоб віддати шану захисникам рідного краю під час Другої світової війни.

Далі, під горою, була майстерня, в якій ремонтували зброю, в кузні кували мечі для самооборони і не тільки, адже вояки УПА дуже часто нападали на фашистські штаби, на озоби, які

поверталися із сіл Кременеччини з награваним добром, відбивали все і віддавали людям та опішно, без витрат прибували до табору на перепочинок.

А ось під іншою горою в Сті-

жецькому лісі щоденно випікали хліб, сушили яблука, груші, сливи — це для узвару, який оздоровлював воїнів Армії без Держави. Біля озерця жінки прали повстанський одяг, а неподалік куха-

рі варили смачні сніданки, обіди, вечері для хлопців (так люб'язно їх називали тоді).

Нацисти-окупанти через свою агентуру пильно стежили за діями повстанців і навесні 1943 року спалили село Стіжок, кого піймали (це були старші люди, жінки і діти), — зігнали в стодолу і підпалили її. Мученицькою смертю загинули ті, хто потрапив до рук катів-окупантів. Це вони, нацисти-фашисти, помстилися мешканцям села Стіжок за допомогу повстанцям, за співпрацю з ними, адже в таборі «Хрона» було багато цивільних, які виконували різну роботу.

На місці стодолі стоїть сьогодні каплиця — символ глибокої віри, мужності й нескореності народу України.

Підїжджаємо до центру відновленого, постало з попелу села Стіжок, а там до нас приєднуються парафіяни Храму Преображення Господнього (Київський патріархат) на чолі з настоятелем стіжеської церкви отцем Тарасом. Тут є пані Світлана Кузьмич — директор історико-краєзнавчого музею в рідному селі Стіжок та музею-штабу УПА в селі Антонівці, брати Тимошуки — Ярослав, Василь та Сергій — учитель рідної мови та літератури місцевої школи. Саме він торік на Покрову провів нам незабутню екскурсію селом, коли делегація від Кременецької «Просвіти» прямувала вшанувати борців за волю України ще однієї повстанської столиці, яка була розташована неподалік від села Антонів-

екскурсії до святого місця, де 100 років тому відбулася значна подія в історії країни, — каже Оля Булавська, учениця 11 класу ЗОШ № 9. — Мені дуже сподобався задум “музею у вагонах”, круто, майже ідентична вокзальна станція початку ХХ століття. Проте найцікавіше було у залах-вагонах. За екскурсію почула багато нового про бій під Крутами. Після такої інформації розумієш, наскільки сильною була і є наша нація. А студенти, які віддали життя за свою Батьківщину одразу стають неймовірно прикладом для наслідування.

— Це була не звичайна поїздка, як, до прикладу, в Карпати, чи Київ. Ми мали на меті відвідати легендарне місце, де полягли у нерівному бою молоді герої за незалежність України. Безпосередньо під час екскурсії нам показали вагони часів кінця ХІХ та ХХ століть, мундири українських і російських військ, гармати та ва-

гон, приурочений молодим героям АТО з справжніми атрибутами й фотографіями подій зі сходу країни 2014—2018 років. На згадку спільне фото екскурсантів біля монумента. Повертаючись додому, проїхали Києвом, — поділившись враженнями Микола Лишюк, учень 11 класу класичної гімназії “Престиж”.

Важливо, що професійний коментар до цих та інших історичних подій, зокрема тих, які відбувалися на теренах Чернігівщини, Київщини та Житомирщини в різні часи, у цікавій формі робив учитель історії Рівненської ЗОШ № 27 Михайло Шевчук. Юні мандрівники також мали можливість під час імпровізованої автобусної екскурсії ознайомитися з історичними та культурними пам’ятками Києва.

Спостерігаючи за молоддю, ще раз упевнились — в Україні є майбутнє, і це не просто слова...

ці, вона в історії визвольних змагань часів ІІ Світової війни залишила за собою назву — Антонівська республіка. Це був штаб “Крука” — Івана Климишина з Ланівеччини.

Ці два військові об’єднання співпрацювали довго, аж поки у цю святу справу не втрутилася інша агентура — московська...

А ще у родині Тимошуків є брат Левко. Він щороку приїжджає до рідного села Стіжок з дружиною Мирославою та з синами Марком (йому 18 років), Сергієм (15 років), Мартином-Северином (7 років) та Денисом-Дмитром (5 років) з Лондона (доля пана Левка закинула до Англії в 90-х роках). Він активно допомагає війнам України на східному фронті.

Батьки і діти цієї сім’ї — бажані гості Кременецької “Просвіти”. Ми організуємо з ними зустрічі.

Приєдналися до нас того дня і брати Радчуки — Олексій, Микола та Петро. Вони утрюх щороку радо зустрічають просвітян з Кременеччини у таборі “Хрона” і дарують нам незабутнє диво — повстанську пісню, яка довго дзвенить у нашій пам’яті, у наших серцях...

...Біля пам’ятника, який має форму тризуба, кольору бойового прапора, поминальну панашу відслужив отець Тарас, промовивши мудре, духовно-патріотичне слово. Слухали люди, заперши, слухали сосни, дуби та граби, слухала рідна земля, скроплена кров’ю. Відчувалося, що душі тих, хто віддав своє життя в боротьбі за волю і незалежність України, були тут, у Стіжечкому лісі, у ці незабутні хви-

лини. А з пам’яті зринали слова повстанської пісні “Спіть, хлопці, спіть, про долю і волю сніть...”

Довго дзвеніла тоді пісня за пісню про героїчне минуле, яке перегукувалося із сьогоденням.

Була з нами восьмирічна дівчинка Таня — рідна сестричка Миколи Чорного, який загинув у бою з окупантом-москалем 2014 року. Приїхала з донечкою у штаб “Хрона” і пані Маргарита — мама воїна-героя, який продовжив справу славних предків.

Думкою еднаню 1943 з 2014 роком. Мені допомагає прощальне слово з Україною, вимовлене в книзі “Повстанський записник” Михайлом Данилюком “Блакитним”.

“...Навіщо сум, прекрасна Батьківщино?”

Ти маєш нас усіх. Ще інші виростуть. Тобі вже не виховувати покірних рабів. На добу смерда вже давно прийшов кінець...

...Нас не зраховати. Ані тепер, ані в майбутніх поколіннях. У добі тепершньої і добі завтрашньої.

Питають: вмерти чи жити доведеться для тебе, Україно? Дубовий хрест чи лавровий лист?

І знаєш ти, єдина Батьківщино, — ми хочемо жити. Жити і творити, жити і розвиватись, жити і перемагати. За лавровий лист!

А коли треба — смертю смерть подолати...

Доба вже йде!
І десь, колись ми відкладемо набік кріс, закурений у боях...

А як прорветься сонце із-за хмар, ми глянемо у синю глибину і там вітати тебе будемо, Україно, наша мрія — очима чи хрестами, чи лісовими мальвами над сотнями могил...”

«Бути гарним педагогом — це бути справжнім реформатором майбутнього життя України»

Дарина НАЗАРЕНКО

“Нація народжується біля дитячої колицки, лише на рідному ґрунті, серед рідного слова, тісні здатна вирости національно свідомою дитина”.
Софія Русова

Голова Полтавського ОО ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка Микола Кульчинський розповів, як виникла ідея перевидати “Мемуари” Софії Русової, які півтора десятиліття тому підготував і видав професор, доктор історичних наук Володимир Сергійчук (він надав дозвіл на перевидання). Перший заступник голови ПОО ВУТ “Просвіта” Олег Пустовгар подав слушну ідею — найменувати Полтавську школу-інтернат ім. Крупської на честь видатної діячки української педагогіки, чия ідеї не втратили своєї актуальності і є значним внеском у скарбницю світової педагогічної думки. Щоб обґрунтувати цю ідею, Микола Кульчинський пішов у бібліотеку педагогічного університету і заглибився в читання статей про родину Русових. Особливо вразили його мемуари Софії Русової.

“Значення цих мемуарів величезне. Вони написані надзвичайно проникливо, щиро. Ми ніби занурюємося у той час, живемо одним життям із Софією Русовою, Ліндфорс у дівоцтві. Вона одержала аристократичне виховання. Але це не було вихованням родової пихи, як у більшості російських аристократів, котрі до свого ближнього ставилися як до бидла, а культура стала для них зовнішньою оболонкою, не витворила їхні душі. За це вони і поплалися. А виховання, яке одержала Софія Ліндфорс, донька шведа і французької, було вихованням шляхетності душі, поваги до людини, допомоги слабшому. Це не хизування своєю вищостю, а намагання слабу, менш освічену і менш розвинуту особистість підняти до свого рівня. До речі, це було властивим для всієї української інтелігенції, діяльність якої і наблизила епоху Визвольних змагань”, — підкреслив Микола Кульчинський.

Вона могла б стати талановитою піаністкою — тітка-піаністка Наталя Жерве, учениця Ліста, пропонувала їй вступати до Петербурзької консерваторії. Та ось що читаємо у мемуарах: “Музика... консерваторія... — самі ці слова хвилювали мене, я так любила свій фортеп’ян, опанувати ним цілком — яка спокушаюча мрія! Але кому з того яка користь? Чи маю я право так еґотично будувати своє життя? А люди, чи не треба спочатку для них послужити?”

І 15-річна панна разом із сестрою відкриває дитячий садок, вбирає думки, методи Песталоцці, Руссо, Дістервега, Фребеля, а ще — принципи української народної педагогіки. “Я в ній (педагогіці-авт.) теж шукала постійно чогось мистецького, творчого, ухляючись од всякої традиційнос-

ти, формалізму, все, чого я вчила, я викладала на свій лад..., чи то була географія, чи французька мова — я всього навчала без підручників і захоплювала учнів усякого віку, і малих по дитячих садках, і дорослих на вечірніх курсах недільних шкіл”, — писала Софія Русова.

Дороговказом для сучасних педагогів може слугувати така думка Русової: “Найдороччий скарб у кожного народу — його діти... Все виховання дітей має бути позначене мистецтвом, естетичним сприйняттям і емоціями...” Як контрастує ставлення Софії Русової до дітей із тими потворними явищами у совєцькій і постсовєцькій педагогіці, з якими нам доводилося стикатися!

Викладач кафедри дошкільної педагогіки Полтавського національного педуніверситету Наталія Ковалевська зазначила:

рас Пустовіт зупинився на полтавських сторінках життя родини Русових — Софії Федорівни, Олександра Олександровича, їхніх синів Михайла і Юрка:

— Перший період, коли Русови мешкали у Полтаві, — це 1891—92 роки, коли Олександр разом з іншими статистиками провадив обстеження у Лохвицькому, Пирятинському та Роменському повітах. Земство наприкінці ХІХ століття знову запросило його у Полтаву для ще масштабніших статистичних досліджень. Із 1899 до 1902 року родина Русових знову мешкала у Полтаві, у будинку неподалік сучасного музичного училища, де встановлено меморіальну дошку. З Полтавою у Русових пов’язано і багато світлого, зокрема спілкування з однодумцями, і багато прикрого, бо родина перебувала під постійним поліційним наглядом. Син Михайло був одним із засновників Революційної української партії, контактував із Миколою Міхновським, Симоном Петлюрою, Юрієм Колардом та іншими політичними діячами. У лютому 1900 року саме в будинку Русових відбулася відома зустріч, де Микола Міхновський виступив з промовою “Самостійна Україна”. Відголос пішов по всій Україні і навіть по всій Російській імперії. Усі, хто був на тому зібранні, потрапили під нагляд, багато разів їх заарештовували.

Коли 1902 року на Полтавщині відбулися селянські заворушення, статистиків звинуватили у підбурюванні до них...

Сторінки мемуарів Софії Русової засвідчують, що Російська імперія і за царів, і за більшовиків — то в’язниця для українського народу, для української душі. Як писала Русова: “...приїшла навала московська і принесла з собою руїну і смерть”. І вистояти проти такої навали може тільки народ, який виховає своїх дітей справжніми синами Вітчизни. І хай ця книга мемуарів Софії Русової, одинадцять у серії “Просвітницька книгозбірня” Полтавської “Просвіти”, допоможе вигартувати душі і справжніх учителів, і їхніх учнів.

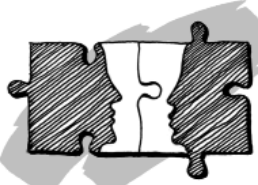
Музичну атмосферу доби УНР створювали лідер гурту “Дель Тора” Євген Янкевич і відомий на Полтавщині бард, активний учасник Революції гідності Юрій Трейгель, який заспівав “Український романс”, присвячений лицарям Армії УНР, на слова активістки “Просвіти” Ганни Дениско.

— Ім’я Софії Русової вписане золотими літерами на скрижлях сучасної педагогіки. Серед ідей Русової, які втілюють у життя фахівці з дошкільного виховання, — досконале оволодіння дітьми рідною мовою, формування інтересу до культури рідного народу, любові до Батьківщини. Рідне слово, рідна пісня, танок, народна іграшка, українські свята і звичаї — це те, що оточує дитину в сучасному дитячому садочку, і таке бачення дошкільного виховання українських дітей утверджувала Софія Русова.

Подякувала “Просвіті” за подарунок педагогам і Любов Куторжевська, заступник директора з методичної роботи Полтавської школи-інтернату — Центру освіти та соціально-педагогічної підтримки ім. Софії Русової. Педагоги Центру у співпраці з Полтавською “Просвітою” торік восени провели засідання круглого столу, присвячене педагогічній спадщині Русової, а нині готують Всеукраїнську науково-практичну конференцію.

Голова Полтавської міської “Просвіти”, історик-архівист Та-

Ігор КАЛІНЕЦЬ

Василь Стус у Львові

Хочу доповнити один неправдивий, бо неповний момент у прекрасній і зболеній статті Дмитра Павличка про Василя Стуса. А саме (цитую Павличка): Василь Стус бував у Львові, мав там друзів, колядувати приїжджав туди, маємо відомості, що листувався з В'ячеславом Чорноволом. За різдвяним столом сидів Стус у Романа Іваничука і Миколи Петренка. Але вірш його “Неділя вже нитку сувору снує” — це прощальна розмова зі Львовом, де “пусто і голо, і чорно довкруг”, де “золотом писані ярма”. Поет відчуває, що справжній Львів ховається від нього. Стус у радянському Львові почувається, наче в тюрмі... (“СП”, ч. 23, 7—13 червня 2018, с. 10).

Не все так. Справді, він приїжджав двічі з Моршина, де лікувався, до Львова: на коляді під Новий рік — 31 грудня—1 січня 1972 р. Велика (більше півсотні) колядників, є багато світлин) ватага, унікаючи конфліктів, аби колядувати на Різдво, відвідала на радянський новий рік (зрештою, і не тільки) багато родин і навіть установ. Були і в будинку, де мешкали письменники, саме там були хвилини зустрічі зі згаданими Петренком і Іваничуком та ще кількома десятками достойних людей, але за “різдвяним столом” із ними не сидів. Дмитро Стус у книзі “Василь Стус як творчість” (К. “Факт”, 2004) пише: “Новий 1972 р. Василь Стус зустрів у Львові в помешканні Ірини та Ігоря Калинця, де зібралось коло львівських однодумців, до якого він із цікавістю придивлявся.

На Різдво гуртом ходили, колядуючи у приватних господарів, які гостинно відкривали двері розпашілим колядникам. Проте настрої були гнітючі. Гризла тривога, і Василь із полегшенням зітхнув лише тоді, коли сів у київський потяг:

*Тоді вже, коли останні стріли святики
(Свят вечір був, і коляда, і гамір
Литячої дзвінкої коляди),
Ти чув про це, коли не знав Львовом
І мов надзгогид, близьки свій час
(аж ось, аж ось, аж ось ти, мить прощання,
Що обігнала зустріч), вже тоді,
Коли сподіваючись щасливих зичень,
Нас виглядали сонми хворих з клініки,
А урочистий вікопомний спів
Був греблею для гомінких трамваїв
І перехожих спізень, збагнув я
це все — одне прощання надмірне —
з Вітчизного, зі світом, із життям.*

Із такими настроями Василь Стус повернувся до Києва, де його приїзду очікував ордер на обшук... (с. 238—239).

Мушу і тут уточнити. На Різдво ми не ходили з колядою — це було на Новий Рік, а гостилися у Стефи Шабатури. Трохи зацитуємо зі спогаду Раїси Мороз “Остання коляда”:

“Тим часом хмари на небі України згущувалися. У грудні 1971 року по дорозі з Нальчика до Одеси заарештували Ніну Строкату-Караванську. (Доода від себе. У грудні В. Чорновіл створив комітет захисту Караванської, до якої увійшов, крім Ірини Калинець та інших, і Стус. Він мав при зустрічі підписати спільну заяву. — І. К.). Напередодні нового 1972 року в помешканні Олени Антонів у Львові зібрався великий гурт колядників — з якогось часу колядування стало традицією як у Львові, так і в Києві. Настрій був у всіх неспокійний, а в Олени такий тривожний і напружений, що вона — незмінна організаторка й душа колядувань — уже хотіла скасувати заїть. Усі боялися провокацій, арештів або приводу до арештів. І все ж, довго радячись гуртом, вирішили-таки йти колядувати, адже колядники, багато хто з дітьми, зібрався з усіх кінців Львова, а ми з сином приїхали аж з Івано-Франківська. Оленці довелося погодитися. Успереч нашим передчуттям, ніхто провокацій не чинив. Колядували, як звичайно, але Оленці все ввижались привиди, і вона жалілася, що такої кепської коляди в неї ще не було. Тими привидами були кадебешники, які звідусіль за нами стежили, знаючи, напевно, уже тоді, що багато з колядників незабаром опиняться за ґратами. У тому колядуванні брав участь Василь Стус.

Саме на тій коляді я його вперше й побачила. Нас не знайомили. Хтось, напевно, сказав йому, що он то — Рая Мороз. Він підійшов до мене і, нічого не кажучи, поцілував у щоку. Я втішилася! Адже це був ві-

домий поет, та ще такий вродливий, ставний, сміливий і мужній! А поцілунок був, як я тоді вирішила, призначений не для мене особисто, а для всіх жінок українських політ'язнів.

Василь Стус опинився серед львівських колядників випадково. Повертаючись до Києва з лікування в Моршині, він заїхав до Калинців, а вони затягли його до нашого гурту.

Другого дня по коляді Ірина Калинець улаштувала у себе в помешканні вечірку на його честь. Василь власних віршів не читав, говорили про літературу й літературну критику. Пригадую, що він різко висловився про Леоніда Новиченка, але одразу ж поправив себе: “Шаную його як літературного критика й знавця, але пристосуванства його не терплю”. Василь читав свої переклади з Рільке. Читав їх із пам'яті, а потім почав читати Рільке в німецькому оригіналі також із пам'яті. Читав, звичайно, з акцентом, але правильно вимовляв і наголошував. Пояснював нам, що вивчення напам'ять оригіналу допомагає йому пізніше в процесі перекладу.

Ми не зводили з нього захоплених очей. Він, безперечно, це бачив, але сидів серед нас скромний і навіть трохи зняквітлий від того очевидного захоплення.

За неповних два тижні по Україні прокотилася велика хвиля арештів, поглинувши багатьох моїх друзів. Василя заарештували разом з ними. Це був перший і останній раз, що я бачила Поета”.

А ось із інтерв'ю Ірини Калинець (газета “День”, № 157—158, 2010. Записала Ірина Шутка), передрукованому у книзі “Василь Стус: поет, громадянин” (с. 164—165).

А зустрічалася я з Василем напередодні нового 1972 року. Лікуючись в Моршині (в місцевому санаторії Стус лікував виразку шлунка. — І. Ш.), він заїхав до Львова. Був у нас на колядках. А познайомилися ми фактично завдяки моїй, маленькій тоді, донечці Звениславі. Поки ми ходили — колядували, а вони з Василем сподобали собі одне одного: він щось їй так серйозно розповідав, а вона, мабуть, зачарована його голосом, уважно слухала й дивилася на нього як на рідну людину. Василь взяв її за ручку, веде і каже: “Яка чарівна дитина!” А я кажу: “То моя”. — “Як це Ваша?” Відповідаю: “Ігоря Калинця і моя”. “То твоя мама? — питає Василь. — То Ви Ірина Калинець чи Ірина Стасів?” А я кажу: “Я Ірина Стасів-Калинець”. (Сміється).

Потім, пам'ятаю, ми з Василем ще ходили по Львову, як показувала йому наші музеї, церкви — аж йому через слабе здоров'я стало погано. А ввечері у нас вдома (нині — вулиця генерала Тарнавського, колишня Кутузова) відбувся ніби поетичний вечір Стуса. Пам'ятаю, я мусила пригощати товариство, а мені так хотілося слухати Василя! Він читав дуже гарні речі, й читав незвичайно. У нього була своєрідна, дуже артистична манера читання, яка відповідала і змістові, й глибині його поезії. Всі слухали, затамувавши подих. Ігор (Ігор Калинець, чоловік Ірини Калинець, поет, прозаїк. — І. Ш.) казав, що слухав би Василя і день, і ніч, адже це щось надзвичайне. Від Василя справді йшла енергія, яка всіх очіщувала. Згодом його дружина казала мені, що всі відчували це — цю внутрішню енергію глибоко обдарованої і дуже чистої та чесної людини.

Що з прогулянки Львовом залишилося в пам'яті?

Пригадую, як ми їхали на Янівський цвинтар, на могили стрільців УГА: у трамваї була страшенна тіснява, і, щоб мене

не штовхали, Василь загородив мене руками і щось мені розповідав. А я замість слухати те, про що він говорить, почала вслухатися в тембр його чарівного голосу. Він питає, чи я слухаю його, я відповідаю “Так”, але насправді чула тільки музику його голосу. Також пригадую, як, розглядаючи експонати в Музеї етнографії, Василь сказав, що у нього ніколи не було вишитої сорочки. Народжений на Вінниччині, жив у Донецьку — там не було вишитих сорочок...

Увечері 9 січня, на Стефанії, Василь відїжджав до Києва, ми разом із В'ячеславом Чорноволом проводжали його в аеропорт. Ідемо повз будинок КГБ, а там усі вікна світяться, я кажу: “Скоро будуть арешти”. І справді, 1972-й став роком арештів: у Києві на Стуса вже чекали (тільки-но він приїхав, як у квартирі провели обшук, його арештували). Проти нього порушили кримінальну справу.

Петро Шкраб'юк у книзі “Попід Золоті Ворота” (Львів, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 1997 р.) описує перебування В. Стуса у Львові на підставі спогадів Ірини Калинець: с. 165—166—167.

Очі Ірини блиснули юним вогнем. “То було 31 грудня 70-го року. Наступного року, 71-го, і теж наприкінці грудня, у Львові появилася Стус. Він лікував у Моршині виразку шлунка. І теж взяв участь у вертепному дійстві. І це було незабутньо. Ярослав Лемик сфотографував нас. Він теж мав Стусові “Зимові дерева”. (Додам, що цю видану в Белгії, насправді у Лондоні, книжку я мав також і тоді віддав Стусові. — Ігор Калинець). Я сказала про це Василеві, познайомила його з Ярославом. Після відвідин Олени Антонів Стус одну ніч ночував у нас. Не їняв віри, що Ірина Стасів та Ірина Калинець — це одна і та ж особа. Дуже сподобав собі дочку нашу Дзвінку, читав нам переклади з Рільке — “Дуїнезькі елегії” (Василь добре знав німецьку мову), подарував нам машинопис своєї збірки “Зимові дерева”, а також рукопис про Тичину “Феномен доби”. Взагалі від нього віяла неймовірна сила, він притягував до себе, як магніт. Буквально зачаровував. Ми говорили й говорили. Вранці я показувала йому Львів, храми. У музеї етнографії та художнього промислу Василь сказав із смутком: “Я ніколи не мав вишитої сорочки”. Бо все, що він бачив у нашому місті, — різьба, вишивки, малярські роботи — все це так різко контрастувало із загальним спустошенням східних областей!

Потім ми провели Василя на моршинську електричку — я, Ігор, Стефа Шабатура, Іван Гель... А через тиждень — 9 січня — Стус знову був у Львові: повертався до Києва. Поет погостював на іменинах у Шабатури, туди ж прийшов Чорновіл — і ми разом відпроводжували Василя в аеропорт. Було вже пізно — десята вечора або й трохи далі”.

Стус. Тепер надамо слово і йому. Бо він залишив про свій відїзд — відліт чималий вірш, який починається так:

*Нарешті — прощальна пора настає
І від сходу лузірветься літак,
Але й з-поза хмар небезпека чигає:
То ледь відстає, то вперед забігає.
Отож начувайся, рушасмо вспак.
Таксі. Шурхотіння. Пронозистий вітер.
І далек, урубана в обрій мечем,
Тих ієратичних назначених літер
Нервовий скоронис, як сіверкий щем...
Є у вірші і рядки про друзів, що його проводжали:
Згадаєш відлоти — всю душу ошпарити.
Суремить Ірена, мовчить Вячеслав.*

*Той спогад, як подим пожарищ. Товариш
Ім'ярек чатує — всі шпани заткав...*

Ірина справді “суремила”. Зокрема — картала Чорновола. Ось її слова: “Ми виїшли від Шабатури, ловимо таксі. А погода типово львівська: мокро, калюжі, сніжниця. А Славко — в подертих мештах. Іде — хляпає: чап-чалап, чап-чалап... Він мав звичку: хто що привіз йому чи сам купив — тут же роздавав. Так роздав хустки. Я кажу подругам: “Давайте продамо!”. Продали, купили йому берет, куртку. Чорновіл тоді вже був розлучений — хто потурбується про нього? От я почала бештати його за старі мешти. А кагебісти ззаду плентались і потім доскіпувались: про що ви так палко розмовляли?”

Так, “ім'ярек чатує — всі шпани заткав”. Стус передчував арешти, “зліші дні” — і писав про це також у ще одному вірші з дедикцією “Ірині) С(тасів). І перший, і другий вміщені у збірці “Палімпсести”, що вийшла 1986 року у видавництві “Сучасність” (Мюнхен). Книжка охоплює поезії 1971—1979 років.

*Сузір'я знов лаштються в танець,
Метелиця от-от займеться ввром.
Спокійно, сестро. Чуєш, хай їм зрець —
Отим Романам і Володимирам.
Запорошило, замело, засніжило дорогу —
і куди рушати?*

*Спокійно, сестро. Будуть зліші дні.
Ще нам цей час — за провітток згадати.
Не ремствуй, сестро, тяжко в цих ночах,
Що безпросвітні, як відьомське око,
І водить блуд нас і колише страх,
А притомився — і бере морока.
Та йди й скрізь смерть. Не обривайся з кроку.
Аж там спочин: Твій нездоланий жсах.*

Львів. Більше Стус не бачив його.

Шкраб'юк записав і спогад прекрасної художниці Марії Качмар-Савки (нашої подруги. До речі, вона випілила портрет Стуса, який зберігається в родині Калинців).

“Зі Стусом познайомилася на похороні Алли Горської, вбитої кагебістами. Люди приходили і відходили. Була величезна кімната, де стояла труна. Зайшов дуже смаглявий, дуже худий неголений чоловік. Шапка різко злетіла з чола. Чорний непокійний чуб, з іскрами — очі. Великими кроками швидко підійшов до труни і зазмер на кілька хвилин. На грудях мав зашпелену калину. Вже своїм виглядом врізався в пам'ять. Потім тримав промову. Мав мужній низький голос”.

Надзвичайно зрима картина. Пізніше — Львів, знайомий нам вертеп в Олени Антонів, фотографування. “Він був дуже чарівним в компанії. Не насилував людей своєю ідейністю. Не товкмачив, як то буває, увесь час про патріотизм. Він просто світився ідеєю”.

І остання виразиста сценка. Стус захопився проводити Марію, позаяк була сама. “Запропонував лікоть, бо було слизко і сніжно. Ішли по Кутузова, до кінцевої “сімки”. Розмовляли про все на світі. Він вмів просто забавляти розмовою. Почувався щасливим, що був у Львові, серед друзів. Я була щаслива, що йду з таким гарним, вродливим, мужнім чоловіком з Києва. Пам'ятаю, як діти — два хлопчики на санчатах — мали зїжджати нам поперед дороги. То рушати, то стануть. А він зупинився і чекав, поки вони зїдуть. Пропускав. Ми довго стояли. В нього була справжня чоловіча доброта. Нарешті усміхнено сказав: “Так ти будеш їхати чи ні?” Ця східна говірка, цей голос тут, у Львові, прозвучали як дарунок мені й дітям”.

Отож справжній Львів, як пише Д. Павличко, не ховався від нього. І мав Поет хоч і скупі, але радісні хвилини зустрічей із львів'янами.

У книзі “Славетні гості Львова” Георгій Маценко (Львів, Априорі, 2010, с. 307) розпочинає розлогу розповідь таким реченням: “До гостинної оселі Ігоря та Ірини Калинців, що притягувала, мов магніт, гостей з усієї України, наприкінці 1971 року заїхав правозахисник і поет, перекладач і літературознавець Василь Стус”. Хіба додам, що цього автора я не знаю.

18. 06. 2018 р.

Стрибок до нової сценічної реальності

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото Ірини СОМОВОЇ

Спектакль розповідає про останнє літо уславленої актриси Сари Бернар, яке вона провела на своїй приморській віллі. Поруч з нею лише її секретар, Жорж Піту, якому вона розповідає про своє життя, родину, яскраві епізоди, незабутні зустрічі, чоловіків, ролі, подорожі... Жінка насолоджується запахом моря і жадібно читає нові п'єси та історії про себе, стверджуючи при цьому: “Потрібно жити, а не чекати смерті!”

Вистава “Спогади” написана 1977 року. Її переклали 15-ма мовами і ставили на своїх сценах 20 країн. У столичному театрі імені Лесі Українки під назвою “Сміх лангусти” 1990 року виставу поставив Костянтин Дубінін (сценографія Олексія Вакарчука, художник по костюмах Світлана Белай). Ролі виконували Надія Батуріна (Сара Бернар) та Леонід Бакишев (Жорж Піту). Пізніше постановку за цією п'єсою здійснив Володимир Борисюк на сцені Київської академічної майстерні театрального мистецтва “Сузір'я”, в ній грали народні артисти України Неоніла Білецька та Анатолій Ященко.

Успіх новій виставі насамперед забезпечує легендарна актриса, лауреат Шевченківської премії Лариса Кадочнікова, відома українському глядачеві своїми роботами в культових стрічках

Існують вистави, появи яких глядач із нетерпінням чекає кілька місяців, що залишаються до прем'єри. Саме до таких належить вистава “Актрисі завжди вісімнадцять” за п'єсою Джона Маррела “Спогади”, яка нещодавно поповнила репертуар Нової сцени Національного академічного театру російської драми ім. Лесі Українки.

“Тіні забутих предків” та “Білий птах з чорною ознакою”. А ще були десятки самобутніх яскравих ролей у кіно та на сцені Національного академічного театру ім. Лесі Українки, в якому вона слухить понад півстоліття. І, напевне, ніхто з талановитішої трупі цього театру не зміг би зіграти Сару Бернар так, як це робить Лариса Валентинівна.

За словами художнього керівника театру, народного артиста України Михайла Резніковича Лариса Кадочнікова зараз перебуває перед своєрідним стрибком до нової сценічної реальності, де ніжність, ліризм та біль поєднуються з майже гротескним виявом почуттів. У цій дещо новій для себе стилістиці вона чудово репетирувала і нині грає яскраво виписану роль Сари Бернар, витрачаючи себе без залишку, являючи приклад акторської самовідданості, самокритичності та працездатності.

За півтори години вистави глядач має змогу побачити один день з останнього літа великої Сари Бернар. Вона поспішає завершити свої спогади. На сцені розігруються драматичні й комічні сюжети, в яких оживають минулі періоди життя актриси, її по-

чуття та переживання. Починаючи з перших нерішучих сцен секретар Жорж Піту (артист Юрій Кухаренко), поступово втягується в “гру” і зображає відомих сучасників великої артистки.

Досить цікавою є фінальна сцена вистави, де 50-літня актриса збирається вийти на сцену і зіграти 18-річну Жанну д'Арк. Зібрався величезний зал, очікуючи провалу. Але... цього не відбулося, бо така Сара Бернар — вона ніколи не схилить голову, тому що міць людини не в її віці, а в силі людського духу, її емоціях та відчуттях. А справжній актрисі — завжди вісімнадцять!

Своїми враженнями діляться творці нової вистави:

Давид Бабасєв, режисер-постановник:

— Сара Бернар... Лариса Кадочнікова...

Дві актриси. Дві особистості. Дві жінки. Їхні долі переплітаються.

Вони і зовні схожі. Грала в п'єсах одних драматургів. Писали картини. Вони любили, страждали, мріяли...

Вистава про Сару Бернар, зіграна Ларисою Кадочніковою.

Вистава про Ларису Кадочнікову, зіграна на фактах життя Са-

ри Бернар, прожити на сцені самою Ларисою!..

Лариса Кадочнікова, виконавиця ролі Сари Бернар:

— У цьому сирому та сумному світі завжди виникають фігури-особистості, які змушують замислитися, хвилюватися. Одна з них — Сара Бернар. Дивна жінка, актриса, ОСОБИСТІСТЬ, котра змусила захоплюватися нею весь світ. Віктор Гого сказав про неї: “Вона — більше ніж актриса. Вона — ЖІНКА”. Я часто сама собі повторюю її девіз: “Щоб там не було!” І, слідує цьому, намагаюся перемотати світ проблем, нудьги і довгі періоди творчого простою.

Я малую, пишу, як і Сара Бернар. Інколи у процесі репетицій мені навіть здавалося, що я стаю нею. Як і в Сарі Бернар, моє шалено складне життя — це життя актриси, яка існує заради творчості, духовності та людей.

Я вірю в життя, прекрасне і моральне.

Юрій Кухаренко, виконавець ролі Жоржа Піту:

— У цій виставі мені майже нічого не потрібно було “грати”. Захоплення, відданість, любов у ставленні до Лариси Валентинівни Кадочнікової покладені на ймовірні обставини п'єси. Саме в цьому секрет моєї ролі.

Залишається побажати, аби ця вистава увійшла до репертуару театру на багато років.

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

Цьогоріч найбільший акцент зробили на глядачів, які перебувають у зоні АТО. Там буде більше 10 майданчиків. Також 4 майданчики представлятимуть фестиваль за кордоном.

Мета фестивалю — підтримка національного кінематографа, а також фільмів спільного та іноземного виробництва, які зберігають традиції українського мистецтва, пропонуючи нові концепції його розвитку, самоідентифікації та існування у спектрі світових національних кінематографій.

Свою діяльність фестиваль розпочав за тиждень до офіційного відкриття. 23 червня у Київському телецентрі розповіли про номінантів “Відкритої ночі”. Серед них — переможці минулорічних фестивалів і зарубіжних кіно-

форумів, а також дебютанти. А наступний день присвятили українській анімації та тому впливу, який фестиваль справив на розвиток цього жанру кіномистецтва.

Програма цьогорічного фестивалю широка. Це 9 ігрових, 7 документальних, 5 анімаційних і 5 позаконкурсних фільмів. Більшість стрічок розповідають про війну та події, пов'язані з нею. Але є й комедії, музичні картини, тобто все те, що може бути цікавим вітчизняному глядачеві.

Фестиваль насамперед підтримує розвиток українського кіно. Але не може не реагувати на те, що відбувається у світі. Саме тому підготували програму про Олега Сенцова як про бранця Кремля. Включили фрагменти з фільмів Олега та стрічок про Крим — як символ спротиву українського народу проти російської агресії. Окрема програма

«Відкрита ніч»

Кінофестиваль “Відкрита ніч. Дубль 21” відбудеться в ніч із 30 червня на 1 липня на столичному Арт-причалі. Одночасно з Києвом покази короткометражних фільмів українських режисерів відбудуться на 80 майданчиках України та зарубіжжя.

розповідатиме про друга фестивалю — “Кантер. Пам'ятаємо”, в якій будуть спогади про Леоніда Кантера та уривки з його фільмів. Також на фестивалі покажуть трейлери українських фільмів, які вийдуть найближчим часом. Серед новинок — дитячі картини, бойовики і трилери.

Напередодні “Відкритої ночі” відбулася прес-конференція за участю організаторів фестивалю. Пропонуємо увазі читачів “СП” уривки з виступів її учасників.

Михайло Ілленко, президент і арт-директор фестивалю, кінорежисер:

— Вже 21 рік поспіль ми збираємо українське національне кіно. Коли починали цю справу, то було здивування, адже сучасного українського кіно тоді майже не існувало. Але ми знайшли фільми на перший, другий і третій фестивалі. А сьогодні програма значно розширилася, і ми проводимо дуже суворий відбір щодо участі у фестивалі саме з позицій глядача.

У той час, коли українське кіно до глядача не доходило, була лише одна можливість його показати — це фестивальний екран. Сьогодні ми працюємо на розвиток глядацького жанру, а це поки що дефіцит. Хоча, звичайно, вже є позитивні зрушення. До україн-

ського кіно щороку додаються нові назви. А якщо є фільми, які повернули гроші за своє виробництво, це означає, що глядач пішов у кіно. Маємо підтримати цю тенденцію.

У новій програмі представимо кілька режисерів, які одержували нагороди на наших попередніх фестивалях. А й є такі, які беруть участь у фестивалі вперше. Всім бажаємо здобути перемогу. Цього року маємо серйозні призи. Але продовжує спрацьовувати і романтика “Відкритої ночі”.

Уже вшосте маємо сценічні майданчики по всій Україні. Всі вони працюватимуть синхронно з екраном “Відкритої ночі”. Крім основного журі існуватиме глядацьке. Завдяки sms-голосуванню дізнаємося, хто став переможцем глядацьких симпатій.

Маємо інші нововведення. Коли вранці оголошуємо переможців, то інколи їх просто немає на місці. Це дуже болючо сприймають члени журі і організатори фестивалю. Ми вирішили, якщо на фінішній прямій немає режисера фільму чи його довіреної особи, то грошовий приз переноситься на наступний рік.

Завдяки нашим інвесторам і спонсорам, зокрема Держкіно України, яке підтримує нас уже з другого фестивалю, маємо можливість робити вхід вільним і утримуємося від комерційної складової.

Сергій Неретін, перший заступник Голови Державного агентства України з питань кіно:

— Все українське кіно за останні 20 років виросло з “Відкритої ночі”. Якщо у 90-ті роки знімали по одному фільму на рік, то на осінь заплановано 19 українських прем'єр. Сьогодні вітчизняні фільми нарівні з голлівудськими борються за те, аби потрапити в прокат.

На проведення фестивалю Держкіно виділило рекордну суму — 300 тисяч гривень. Для порівняння: 2017 року виділили 200 тисяч, а 2016-го — 100.

Андрій Різоль, голова Меценатської ради Кінофестивалю “Відкрита ніч”, голова правління Асоціації “Сприяння розвитку кінематографа в Україні — дивись українське!”:

— У рамках проекту “Дивись українське!” ми покажемо три невеликих фільми. Це буде вступ до фестивалю. Думаю, що ці фільми створять життєствердну атмосферу.

Фестиваль “Відкрита ніч” — хороший зразок партнерства держави та приватного бізнесу. Крім Держкіно допомогу в його проведенні надає департамент культури КМДА. Банк “Аваль” виділив 50 тисяч гривень на головний приз.

Для нас дуже важливо, що з кожним роком фестиваль розширюється. А враховуючи те, що цьогоріч матимемо 80 майданчиків, він перетворюється на наймасовіший фестиваль в Україні.

На фестивалі представлять фільми “Випуск 97” Павла Острикова, “Діна” Мирослави Клочко, “Куди насправді полетіли космонавти” Івана Шохи, “Мить” Юлії Тампури, “Невеселий” Дмитра Чухрана, “Перша ніч” Юлії Дезіної та інші.

Валентина МАЦЕРУК,
заслужений журналіст України, член
правління Чернівецького обласного
об'єднання ВУТ "Просвіта" ім. Тараса
Шевченка, м. Чернівці

Йти до людей, дарувати їм не просто пісню — мелодію і слово, а настрої, почуття, зблиски життя, забарвлені в червоні й чорні кольори, і врешті, хоч як пафосно це звучить, часточку свого серця — місія артиста. Її сповна, щедро й відповідально виконує Іван Дерда. Такий висновок може зробити кожен, хто стежив за його творчістю, не раз бував на концертах, де він, володар оксамитового баритона, виконував класичні твори, де презентував свої перші композиторські спроби, омузичуючи поезію класиків української літератури — Івана Франка, Тараса Шевченка, сучасних поетів, зокрема й буковинських. І хто цього разу прийшов до чернівецької філармонії на його авторський концерт "Пісня моя, моя богине". До свого 55-річчя він підготував шанувальникам щедрий дарунок — понад тридцять пісень, створених на вірші земляків-сучасників і тих, хто залишився в нашій історії, може, дещо призабутий, але, безумовно, вартий того, аби бути очищеним від пилу забуття. З огляду на це Іван Дерда заслуговує широкій подяки за добір поезії, яку поклав на музику. Цілком очевидно, що вони зачепили ліричну струну його душі, а відтак, у вдалому музичному обрамленні, — і струни глядачів у залі. Це і "Черешня, скупана росю..." на слова Корнила Ластівки, і "Буковинська серенада" на вірш Івана Діброва, і "Ти чудова, як вечір весною" — поезія Дмитра Загула. Не кажучи вже про знамениту лірику Івана Франка.

Не випадковий був вибір композитора з-посеред поезій відомих буковинських поетів — незабутніх Володимира Михайловського та Віталія Колодія, а також Богдана Мельничука, Бориса Бунчука, Мирослава Лазарука, Василя Васкана, Тамари Севернюк, Василя Фесюка — у них подих романтики, вальс почуттів, танго пристрасті... Власне, така палітра поетичних рядків спонукала Дерду-композитора до добору музичної палітри: глядачів то огортали хвилі вальсу, то хвилювали ритми танго, то гойдала ніжність романсу, а то запалювало кров жартівливе освідчення в коханні на кшталт народних пісень.

Не міг обминути Іван Дерда й патріотичної тематики, передусім творчості Бу-

Барви пісенної палітри подарував глядачам заслужений артист України Іван Дерда у свій «відмінний» день народження

ковинського Солов'я Юрія Федьковича. Звучала й пісня на слова Івана Бажанського. Вечірнім затишком повіяло від мелодії й поезії Ліни Костенко, лунала і сумна елегія життя на вірш Дмитра Павличка, прозвучало освячення в любові до рідного міста — в "дуєті" з Василем Бабухом.

Особливо зворушливими були заспів і фінал концерту. На початку пролунала буковинська народна пісня "Край села стоїть хатина", яку Іван Дерда вперше почув від своєї мами Веронії (на жаль, вона, як і батько артиста, уже спостерігає за успіхами сина з небес), у виконанні академічного хору "Чернівці" під керівництвом Надії Селезньової (концертмейстер Лілія Холоменюк, аранжування Івана Дерди). А на завершення дійства артист пісню "Моя богине" (вірш Віталія Іващенко) привселюдно освідчився своїй дружині Лідії. Подружжя разом уже понад 30 років, виховали трьох гар-

них, здібних дітей. І підтвердження цього — участь у концерті молодшої доньки Святослави, яка вже не раз успішно виступала на сцені, не тільки чернівецькій, перемагала у пісенних конкурсах і фестивалях, нині є асистентом кафедри музики ЧНУ, та юного Івана Дерди-молодшого, який має музичну освіту, грає на гітарі й пише музику.

Успіх концерту ювіляр розділяє з концертмейстером, лауреатом літературно-мистецької премії імені С. Воробкевича, завідувачем кафедри музики, доцентом Вадимом Лісовим. Крім того, в концерті взяли участь хор Заслуженого академічного буковинського ансамблю пісні і танцю ім. А. Кушніренка, лауреат міжнародних та всеукраїнських конкурсів, соліст обласної філармонії Віталій Соболев (концертмейстер Євгенія Нестеренко), лауреат міжнародних та всеукраїнських конкурсів ансамбль "Буковиночка" (керівник — доцент кафедри музики ЧНУ Ярина Ви-

шпінська) та ВІА "Карпати" (керівник — Василь Ткач), оркестр духових інструментів "Буковина" під керівництвом Георгія Новаковського.

Було багато квітів і вітань — від земляків Заставнівщини, громадських організацій, представників влади. До відзнак артиста (а він — лауреат багатьох конкурсів і фестивалів, обласних літературно-мистецьких премій ім. Сидора Воробкевича, Івана Бажанського, Дмитра Загула, кавалер орденів "Христа Спасителя", архистратига Михаїла, князя Володимира III ступеня", медалей "Будівничий України", "За жертвність і любов до України") додалися почесні відзнаки — Благословенна Грамота Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета, медалі "За заслуги перед Буковиною", "На славу Буковини". І не раз прозвучало зі сцени обласної філармонії: Іван Дерда вже давно має народне визнання, не вистачає тільки офіційного звання "Народний".

А в народі підтверджують: Іван Михайлович, уродженець Горохівців, заслуговує доброго слова не тільки за його концертну, композиторську, викладацьку діяльність, а й за патріотичну позицію. Він — активний просвітянин, заступник голови обласного об'єднання "Просвіти", пропагує українську пісню в закордонних гостролях. Окрема ж подяка артистові — за мистецький десант на схід України, де гаяче, де українська пісня, українське слово — на вагу золота. "Дякуємо Вам за підтримку. Ваша допомога та Ваш патріотизм дає нам віру і надію в те, що наш народ з нами і спонукає воювати ще краще... для захисту суверенітету та територіальної цілісності України", — написано в листі-подяці командування та особового складу 4-го гаубично-артилерійського дивізіону 44-ї окремої артилерійської бригади. Ці слова на ювілейному концерті не звучали. Але вони — часточка життя Івана Дерди. А при особливій життєвій даті кожен звітує собі про пережите. І передусім сам виставляє собі оцінку. Як приємно, коли та оцінка — "відмінно".

СЛОВО Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом!

ПЕРЕДПЛАТА—2018

Нині триває передплата на 2018 рік
на періодичні видання за друкованим
Каталогом видань України «Преса поштою».

Наш поштовий індекс — 30617.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство "Просвіта"
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор

Любов ГОЛОТА

Редколегія

Любов ГОЛОТА (голова),

Ярема ГОЯН,

Павло МОВЧАН,

Олександр ПОНОМАРІВ,

Іван ЮЦУК

Заступник головного редактора

з виробничих питань

Наталія СКРИННИК

278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури

Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури

Тетяна ЩЕРБАК

Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп'ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК

Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор

279-39-55

Черговий редактор

Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія

279-41-46

Адреса редакції:

вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net

http://slovoprosvity.org

http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ "Інтерекспресдрук",

вул. Сім'ї Сосніних, 3.

Загальний наклад у червні — 13 200

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на "Слово Просвіти"
обов'язкове.
Індекс газети
"Слово Просвіти" — 30617

